

Uluslararası Göç Örgütü (IOM)

BM Göç Kuruluşu

GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI ALGISI VE GÖÇMENLERİN KARAR SÜREÇLERİ

Hazırlayan:
Yrd. Doç. Dr. Ayselin YILDIZ
Temmuz 2017

Bu rapor, Norveç Hükümeti tarafından finanse edilen, BM Göç Kuruluşu, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Türkiye Misyonu tarafından yürütülen “Türkiye’de Göçmen Kaçakçılığıyla Mücadele Girişimleri Projesi” kapsamında hazırlanmıştır.

Bu raporda yer alan analizler ve tavsiyeler yazara ait olup, BM Göç Kuruluşu, Uluslararası Göç Örgütü (IOM)’nın görüşlerini yansıttığı şeklinde yorumlanamaz. Bu raporda kullanılmış olan ifadeler ve materialın sunumu, hiçbir ülkenin, toprağın, şehir veya bölgenin veya yetkili mercilerinin hukuki statüsüne veya sınırlarına ilişkin BM Göç Kuruluşu, Uluslararası Göç Örgütü (IOM)’nın herhangi bir görüşünü yansıtmaz.

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının önceden rızası alınmadan, bu yayının bütünü ya da herhangi bir kısmı çoğaltılamaz ya da herhangi bir şekilde elektronik, mekanik, fotokopi aracılığıyla, kayıt ya da farklı yöntemlerle aktarılamaz.

Haziran 2017, Ankara

GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI ALGISI VE GÖÇMENLERİN KARAR SÜREÇLERİ

Hazırlayan:
Yrd. Doç. Dr. Ayselin YILDIZ
Temmuz 2017

Önsöz

Hem Avrupa hem de Asya'da bulunan Türkiye, yüzyıllar boyunca göç akınlarının merkezinde yer almıştır. Son dönemde yaşanan bölgesel çatışmalar ve krizler nedeniyle, Türkiye yoksulluk ve çatışmadan kaçan insanlar için giderek daha önemli bir hedef ve transit ülke haline gelmiştir.

Birçok göçmen düzenli bir şekilde seyahat etme fırsatına sahip olmadığından, göçmen kaçakçılarına başvurmakta- dir. Son yirmi yılda ve özellikle Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki Arap Baharını ve çatışmalarını takip eden yıllarda, göçmen kaçakçılarının hizmetleri aracılığıyla sınırları aşmaya çalışan göçmen sayısında dramatik bir artış olmuştur. Göçmen kaçakçıları göçmenlerin yolculuğunun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Ödemeleri yapıldıktan sonra kaçakçılar genelde göçmenlerin hal ve vaziyetine az ya da hiç ilgi duymamaktadır ve bilhassa onları istismar ve sömürgeye karşı savunmasız bırakmaktadır. Bu durum genellikle, konteynırda oksijensiz kalarak, çölde yok olarak veya denizde boğularak göçmenlerin hayatına bedel olmaktadır. Norveç Hükümeti tarafından finanse edilen “Türkiye’de Göçmen Kaçaklığıyla Mücadele Girişimleri Projesi” altında BM Göç Kuruluşu, Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Türkiye’nin göçmen kaçaklığıyla mücadele çabalarını desteklemektedir. Bu proje altında hazırlanan araştırma raporu, göçmen kaçaklığının en kritik illerinden biri olan İzmir üzerine odaklanmaktadır. Araştırma, göçmen kaçaklığınılarındaki mevcut algılamalar ile göçmenlerin karar alma süreçleri ve kaçakçılık pazarlık uygulamaları üzerine ışık tutmaktadır. Bu rapor, göçmen kaçaklığı bağlamında ayrıntılar sunmakta olup kanıt dayalı uygulamaları ve etkili cevapları destekleyecektir.

Türkiye, göçmen kaçaklığıyla mücadele etmek ve göçmenlerin hayatlarını yeniden inşa etmeleri için güvenli ve yasal seçenekler sağlamak üzere önemli adımlar atmıştır. Avrupa ile Asya arasında coğrafi köprü olarak, Türkiye’nin göçmen kaçaklığıyla mücadele çalışmaları, Avrupa Birliği ve diğer Batılı ülkelerin düzensiz göçle müca- dele çalışmalarını etkileyecektir.

BM Göç Kuruluşu olarak IOM 65 yılı aşkın süredir göç konusunda kapsamlı destek sağlamaktadır. IOM, düzenli ve insancıl göç yönetimini sağlamak ve uluslararası işbirliğini teşvik etmek için göç politikalarının bütünsel olması ve uluslararası politika yapıcısıyla yakın işbirlik içinde yönetilmesi gerektigine inanıyor. IOM, 25 yılı aşkın bir süredir göç yönetim sistemini güçlendirmek ve göç zorluklarına etkili bir cevap veren politikalar geliştirmek için Türk Hükümetiyle güçlü bir ortaklık kurmuştur. Türkiye göçmen kaçaklığıyla mücadeleye devam ederken, IOM göçmenlerin hayatlarını yeniden inşa etmeleri için güvenli ve yasal seçenekleri savunmak için kararlı bir ortak olarak kalmaya devam etmektedir.

Son olarak, Yrd. Doç. Dr. Ayselin YILDIZ'a, ekibine ve bu rapora katkıda bulunan herkese teşekkür ederim.

Vladimer GVILAVA

BM Göç Kuruluşu (IOM), Türkiye Misyon Şefi

Önsöz ve Teşekkür

Bu raporun hazırlanmasına destek olan ve emeği geçen tüm kişi ve kurumlara teşekkürlerimi sunarım. Öncelikle alan çalışması kapsamında, göçmen ve mültecilerle mülakatları yapan ve bu çalışmanın temel verilerini toplayan araştırmacılar Dr. Özlem Çelik ve Cemile Gizem Dinçer'e; mülakatlar sırasında uzman çeviri destekleri için Ziad Othman, Ster Baskan, Ahmed Dahir Gure ve Tohid Ahmed Rana'ya; raporun İngilizce olarak hazırlanmasında dil editörlüğü için Tracey D'Afters ve çalışmanın politika boyutuna çok değerli katkılar sağlayan İzmir İl Göç İdaresi Müdürlüğü, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve İzmir Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü'ne teşekkürü bir borç bilirim. Bu çalışmaya, görüş ve tecrübeleriyle katkı sağlayan her bir anonim göçmen ve mülteciye ayrıca teşekkür ederim.

Çalışmanın gerçekleştirilmesinde Norveç Dışişleri Bakanlığı tarafından sağlanan mali desteği takdirle vurgulamak isterim.

Son olarak, Uluslararası Göç Örgütü'ne (IOM) ve özellikle IOM Ankara Ofisi'nin değerli çalışanları Meltem Hamit, Aylin Kuyucu, Emine Mermer ve Dilara Tütüncüoğlu'na bu raporun hazırlanma aşamasından basım aşamasına kadar verdikleri içten destek için teşekkürlerimi sunarım.

Yrd. Doç. Dr. Ayselin YILDIZ, Yaşar Üniversitesi, İzmir Türkiye
UNESCO Uluslararası Göç Kürsüsü

İçindekiler

1. Giriş.....	3
1.1 Araştırmmanın Kapsam ve Amacı.....	4
1.2 Araştırmmanın yürütüldüğü yer: Göçmenler için bir “Geçiş” ve “Göçmen Kaçakçılığı” Noktası olarak İzmir.....	5
1.3 Araştırmmanın Yöntemi	7
1.4 Mülakat yapılan göçmenlerin demografik ve sosyo-ekonomik profilleri.....	11
2. Araştırmmanın Temel Bulguları.....	12
2.1 Menşe ülkeden ayrılma kararı	12
2.2 Hedef ülkenin belirlenmesi kararı	14
2.3 Transit Göçmenlerin Sınıflandırılması: Aile birleşimini amaçlayan yeni bir grup	14
2.4 Göçmen kaçakçılarıyla iletişime geçme kararı	16
2.5 Göçmenlerin göç yolu üzerinde karar alma süreçleri.....	20
2.6 Göçmen kaçakçılığı aktörleri	22
2.7 Göçmen kaçakçılığının işleyiş modeli ve kaçakçılarının göçmenlerin karar süreçlerine etkisi.....	25
2.7.1 Fiyatlar ve ödeme şekilleri.....	27
2.7.2 Göç rotalarında değişiklik.....	31
2.7.3 Kullanılan ulaşım araçlarında değişiklik: Lastik botlar yerine gemi ve jet botlar.....	32
2.7.4 Geçici konaklama mekanlarında değişiklik: Oteller yerine meskenlerde konaklama.....	32
2.7.5 Cep telefonu kullanımı ve kaçakçılık faaliyetlerine etkisi.....	34
2.8 Göçmenlerin “kaçakçı” algısı.....	36
2.9 AB-Türkiye Mutabakatının göçmen kaçaklısı işleyişine ve göçmenlerin karar süreçlerine etkisi.....	37
2.10 Politika yapıcılar ve uygulayıcılar için bekłentiler ve alanda karşılaşılan zorluklar.....	40
3. Sonuç ve Öneriler.....	46
3.1 Kaçakçılara olan talebin azaltılması.....	47
3.2 Alandaki uygulayıcıların yeni politika gelişimine katkıları	48
3.3 Transit ülkelerle işbirliği	49
3.4 Teknik destek programlarının genişletilmesi ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi	49
3.5 Kaçakçıların gelirini düşürmek, engellemek	50
Kaynakça	52
Ek I- Araştırma Planı ve Veri Toplama (Metodolojik Yaklaşım)	55
Ek II-Mülakat yapılan göçmen katılımcıların listesi.....	57

Şekil Listesi

- Şekil 1. Yunanistan ve İtalya'ya deniz yoluyla gelen düzensiz göçmen sayısı (2014-2016)
- Şekil 2. Türkiye'den Yunanistan'a gerçekleşen düzensiz göçmen ve sığınmacı geçişleri (Ocak-Ağustos 2015)
- Şekil 3. Doğu Akdeniz rotası üzerindeki düzensiz sınır geçişleri
- Şekil 4. Mülakat yapılan göçmenlerin uyrukları
- Şekil 5. Yunanistan'a gelen düzensiz göçmen ve mültecinin uyrukları (Ocak-Aralık 2016)
- Şekil 6. Mülakat yapılan göçmenlerin yaş ve cinsiyet dağılımı
- Şekil 7. Menşe ülkeden ayrılma nedenleri
- Şekil 8. Kaçakçılara Erişim
- Şekil 9. Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen sayısı
- Şekil 10. Türkiye'de yıllara göre yakalanan göçmen kaçakçıları
- Şekil 11. 2016 yılında yakalanan düzensiz göçmenlerin illere göre dağılımı

Tablo Listesi

- Tablo 1. TCK uyarınca göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçundan verilen karar dağılımları

1. Giriş

Uluslararası göçmen kaçakçılığı, ülkelerin göç yönetimine ilişkin sağlam ve sürdürülebilir politikalar yürütebilmesini zorlaştıran ciddi bir küresel sorundur. Buna ek olarak, hükümetler ve sivil toplum, göçmenlerin yasal statülerinden bağımsız olarak sahip oldukları insani temel haklarını korumakla yükümlüdür. Kötü muamele ve suç teşkil edici muameleye maruz kalan göçmen kaçakçılığı mağdurlarının korunması ise son derece önemli ve gereklidir (Triandafyllidou ve Maroukis, 2012).

Göçmen kaçakçılığı genelde düzensiz göç konusu ile ilişkilendirilir (Koser, 2010) ve McAuliffe ile Laczko'nun (2016) da belirttiği gibi “göçmen kaçakçıları düzensiz göç yolculuğunun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir”. Göçmen kaçakçılığı üzerine gelişen bir literatür olmasına rağmen, yapılan çalışmaların genellikle kaçakçılığın suç boyutu ve kaçakçılık ağlarının nasıl işlediği yönlerine odaklandığı görülmektedir. Buna karşılık, göçmen kaçakçılığı ve göçmenlerin kaçakçılara kurdukları ilişkiye bağlı olarak verdikleri göç yolculuğu kararlarını inceleyen, bu alandaki bilgi boşluğunu doldurmaya yönelik veri ve araştırma sayısı oldukça sınırlıdır. Oysa ki, göçmen kaçakçılığını daha iyi anlayabilmek ve hükümetlerin göçmen kaçakçılığına yönelik önleyici, etkin politikalar geliştirebilmesi için veri temelli araştırmaların yapılması büyük önem arz etmektedir.

1.1 Araştırmamanın Kapsam ve Amacı

Bu çalışma, göçmenlerin göçmen kaçakçılığı hakkındaki algılarını ve ayrıca göç yolculuklarına ilişkin kararlarını anlamaya çalışan, bu bağlamda İzmir'de yürütülen küçük ölçekli ve nitel veri temelli bir saha araştırmasının bulgularını yansıtmaktadır. McAuliffe ve Laczko (2016)'nun “Migrant Smuggling Data and Research: A Global Review of the Emerging Evidence Base (*Göçmen Kaçakçılığı Veri ve Araştırması: Küresel bir İnceleme*)” raporundan hareketle, bu çalışmada devlet merkezli bir yaklaşımından öte göçmen merkezli, göçmenlerin karar, algı ve kaçakçılara olan bireysel tecrübelere dayanan bir araştırma yaklaşımı izlenmiştir. Bu kapsamda, göçmen kaçakçılığına maruz kalmış göçmenler ve kaçakçılar arasındaki ilişki, bu ilişkinin değişen kaçakçılık yöntemlerine etkileri ve tüm bu süreçte göçmenlerin nasıl karar verdikleri konuları incelenmiştir.

Bu rapor ayrıca, Türkiye'nin göçmen kaçakçılığı mücadeleşine ilişkin politikalarına öneri niteliğinde katkılar sunabilemeyi ve ilerleyen dönemlerde yapılabilecek karşılaşılmalı çalışmalara ve geliştirilecek politikalara katkı sağlayabilecek bulguları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Rapor, devlet ve devlet-dışı aktörlerle yapılan mülakatlar neticesinde elde ettiği veri ve bilgi ile, göçmen-kaçakçı ilişkisine yönelik literatüre de katkı sağlamaktadır.

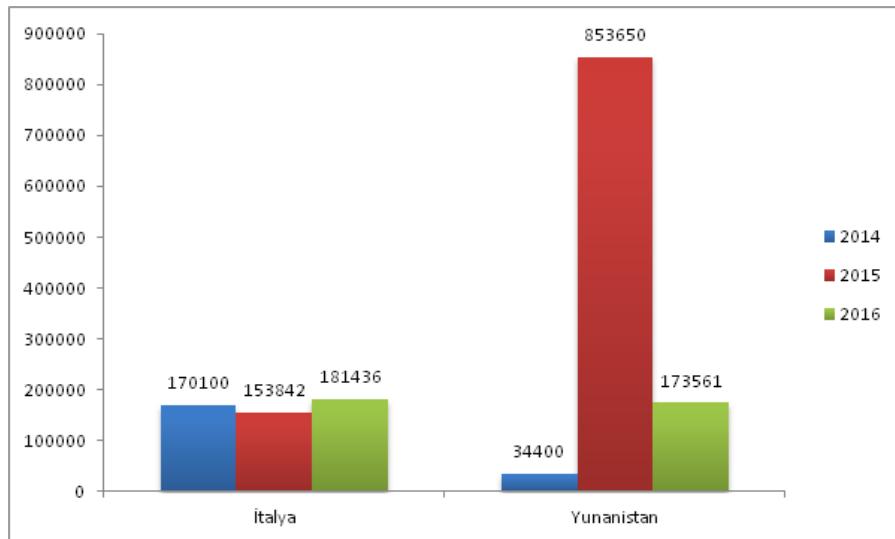
1.2 Araştırmamanın yürütüldüğü yer: Göçmenler için bir “Geçiş” ve “Göçmen Kaçakçılığı” Noktası olarak İzmir

Avrupa Birliği Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı'nın (Frontex) yaptığı sınıflandırmaya göre, Akdeniz coğrafyasında üç ana göçmen kaçakçılığı rotası bulunmaktadır (Frontex, 2014):

- (a) **Batı Akdeniz Rotası:** Kuzey ve Batı Afrika'dan başlayıp İber Yarımadası'na uzanır;
- (b) **Orta Akdeniz Rotası:** Afrika'dan başlayıp İtalya ve Malta'ya uzanır;
- (c) **Doğu Akdeniz Rotası:** Orta Doğu ve Türkiye'den başlayıp deniz ve Meriç nehri kıyısından da kara yoluyla Yunanistan, Kıbrıs ve Bulgaristan'a uzanır (Frontex 2013, 2014).

18 Mart 2016'ta kararlaştırılan AB-Türkiye Mutabakatı sonrası, Türkiye çıkışlı düzensiz göçmen geçişleri 2015'e göre nispeten azalsa da, İçduyu ve Akçapar'ın (2016) da belirttiği gibi, Ege Denizi, Yunanistan ve Türkiye arasında düzensiz geçişlerin ve göçmen kaçakçılığının en yoğun yaşandığı koridorlardan biri olmuştur.

Şekil 1: Yunanistan ve İtalya'ya deniz yoluyla gelen düzensiz göçmen sayısı (2014-2016)

Kaynak: IOM (2017)

Yunanistan'ın Sakız ve Midilli adalarına sadece bir kaç mil uzaklıkta olan İzmir, göçmenler için hem bir "geçiş" hem de "göçmen kaçakçılığı noktası/merkezi" olarak nitelendirilmektedir

Bu araştırma, Doğu Akdeniz rotası üzerinde yer alan ve düzensiz göçmenlerin deniz yolu ile Türkiye'den çıkış noktalarından biri olan İzmir'de (İçduyu ve Karacay, 2011; IOM 2016) gerçekleşen göçmen kaçakçılığı konusunu irdelemektedir. Ege Denizi üzerinden Yunan Adaları'na, dolayısıyla Yunanistan'a ulaşıldığında AB topraklarına ilk giriş, Türkiye'den ise son çıkış noktalarından biri olan İzmir, düzensiz göçmenlerce yoğun olarak kullanılan bir rotadır. Yunanistan'ın Sakız ve Midilli adalarına sadece bir kaç mil uzaklıkta olan İzmir, göçmenler için hem bir "geçiş" (Yıldız ve Uzgören, 2016), hem de "göçmen kaçakçılığı noktası/merkezi" (Europol, 2016) olarak nitelendirilmektedir.

Şekil 2 Türkiye'den Yunanistan'a gerçekleşen düzensiz göçmen ve sığınmacı geçişleri, Ocak-Ağustos 2015

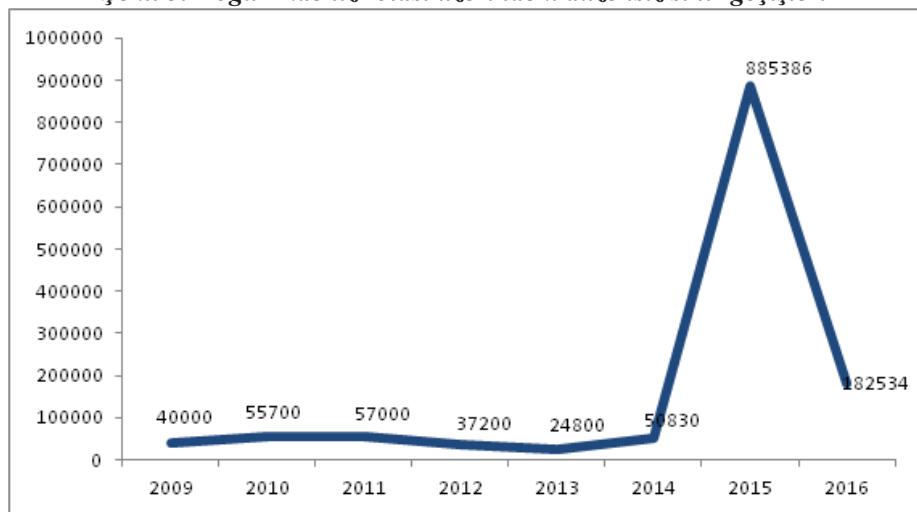

Kaynak: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), 2015a

2015'te Doğu Akdeniz rotasını kullanarak Türkiye'den Yunanistan'a geçen düzensiz göçmen ve sığınmacı sayısında büyük artış olmuştur. Frontex verilerine göre, 2014'te sadece 50.830 göçmenin bu

rotayı kullanarak AB'ye düzensiz giriş yaptığı tespit edilirken, bu sayı 2015'te 17 kat artarak 885.386 göçmen ile rekor düzeye ulaşmıştır (Frontex, 2017).

Şekil 3. Doğu Akdeniz rotası üzerindeki düzensiz sınır geçişleri

Kaynak: Frontex (2017)

Bu geçişlerde en yüksek sayı Ege Denizi'nin doğusunda, Türkiye ve Yunan adaları arasında kayıt edilmişdir (Frontex, 2016). 2015'te Sakız Adası'na gelen düzensiz göçmenlerin sayısı 120.727'ye ulaşmıştır (BMMYK, 2015b). Aynı sene Midilli Adası'na gelen 510.592 düzensiz göçmen, Yunanistan'a giriş yapan toplam düzensiz göçmen sayısının %59'nu oluşturmaktadır (BMMYK, 2015c). Bu dönemde İzmir, çoğunluğu göçmen kaçakçıları ile anlaşarak lastik botlarla Yunan adalarına geçmeye çalışan düzensiz göçmen ve sığınmacıların sayısında büyük bir artışa tanıklık etmiştir. Özellikle 2015'ten bu yana İzmir, göçmen, sığınmacı ve mülteciler tarafından göçmen kaçakçılığı hizmetlerine rahat erişilebilen bir geçiş şehri olarak bilinmeye başlamıştır. Kendisiyle mülakat yapılan Iraklı bir göçmenin de belirttiği gibi, "Irak'ta herkes Yunanistan'a İzmir'den çok rahat ulaşılabilğini bilir". Dolayısıyla bu çalışma, İzmir'de göçmen kaçakçılığına karışan aktörleri, kaçakçıların "iş" modelini ve ayrıca kaçakçılıkla mücadeleye ilişkin politikaların yerel yansımalarını da araştırarak, göçmen kaçakçılığı konusunda İzmir'e özgü farklı dinamikleri de ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1.3 Araştırmamanın Yöntemi

Araştırma, aşağıda belirtilen devlet ve devlet-dışı aktörlerle yapılan yarı-yapılandırılmış mülakatlardan elde edilen nitel veri analizine dayanmaktadır:

- 1) 46 göçmen (mülteciler dahil)¹; 42 transit² ve dört yerleşik göçmen³;
- 2) Bilerek veya bilmeyerek göçmen kaçakçılığı işine dahil olmuş, Kahramanlar'da bulunan iki otel yöneticisi ve Basmane'de bulunan üç küçük işletmenin (lokanta, otopark ve fırın) sahibleri olmak üzere toplam beş devlet-dışı aktör;
- 3) Göçmen kaçakçılığı ile mücadele eden üç temel kamu kurumundan (İzmir İl Göç İdaresi Müdürlüğü, Sahil Güvenlik Komutanlığı, İzmir Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize

Özellikle 2015'ten bu yana İzmir, göçmen, sığınmacı ve mülteciler tarafından göçmen kaçakçılığı hizmetlerine rahat erişilebilen bir geçiş şehri olarak bilinmeye başlamıştır

¹ Çalışma boyunca, mülakat yapılan bu grubun tümü "göçmen" ifadesi kullanılsa da bu kişilerin içerisinde sığınmacı ve mültecilerin de olduğu not düşülmelidir. Ancak, ülkelerin birbirinden farklılık gösteren hukuki statü tanımlamaları ve bu statülerin farklı değerlendirmeler sonucu verilebileceği göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışma hukuki statü ayırmaları üzerinden bir sınıflama yapmak yerine mülakata katılan bu katılımcılar için "göçmen" ifadesini kullanmıştır.

² Transit ve yerleşik göçmen arasındaki ayrımda belirgin olmasa da, bu çalışmada sınıflandırmada transit göçmen, Avrupa'ya veya bir başka ülkeye ulaşmak için göç yolculugu devam eden ve İzmir'de geçici olarak bulunduğuunu beyan eden kişiler için kullanılmıştır.

³ Bu çalışmada yerleşik göçmen sınıflandırması, son üç senedir İzmir'de yerleşik olarak yaşayan, Avrupa veya bir başka ülkeye gitme niyeti olmadığını ve İzmir'de yaşamak istediğini beyan eden kişiler için kullanılmıştır.

Özellikle transit düzensiz göçmen ve sığınmacıların göçmen kaçakçılığına daha doğrudan müdahale oldukları yaygın olarak düşünülse de, aslında yerleşik göçmenlerin, oluşmaka olan veya var olan göçmen ağlarının, kaçakçılık faaliyetlerine bir aktör olarak katılmaları dikkat çeken önemli bir konudur

Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü) alanda aktif görev yapan yetkili ve uzman kişiler (kullanım grup mülakatları).

Görüşmeler Aralık 2016 ile Nisan 2017 arasında gerçekleştirilmiştir. Göçmenlerle yapılan mülakatlar, göçmen ve mültecilerin İzmir'de yoğun olarak yaşadıkları ve göçmen kaçakçılığı faaliyetlerinin de yoğun olduğu Kadifekale, Basmane, Kahramanlar, Çeşme ve Buca bölgelerinde yapılmıştır. Bazı görüşmeler lokanta ve kafelerde, bazıları ise göçmenlerin yaşadıkları evlerde gerçekleştirilmiştir. Özellikle transit düzensiz göçmen ve sığınmacıların göçmen kaçakçılığına daha doğrudan müdahale oldukları yaygın olarak düşünülse de, aslında yerleşik göçmenlerin, oluşmaka olan veya var olan göçmen ağlarının, kaçakçılık faaliyetlerine bir aktör olarak katılmaları dikkat çeken önemli bir konudur. Ayrıca, yerleşik göçmenlerin büyük çoğunluğu bölgedeki kaçakçılık faaliyetlerinin işleyişine yönelik en güncel bilgiye de sahiptir. Bu nedenle, mülakat yapılan 46 göçmenden dördü Suriye ve Irak uyruklu yerleşik göçmenler olarak seçilmiştir.

Üç farklı grupta sınıflandırılan göçmenler için, üç farklı "mülakat soru şablonu" kullanılmıştır. Bu gruplar şu şekilde sınıflandırılmıştır:

- (a) Göç yolculukları süresince en az bir defa bir göçmen kaçakçısı kullanmış göçmenler (%91);
- (b) Göç yolculukları süresince kaçakçı kullanmamış ve tüm yolculuğunu kendi planlamış göçmenler (%9);
- (c) İzmir'de göçmen kaçakçılığının nasıl işlediğini bilen İzmir'de yerleşik Suriyeliler.

Mülakatlar, göçmenlerin kaçakçıları ve kaçakçılık işini nasıl algıladıklarını, konu hakkındaki fikirlerini, kaçakçıların onlarla olan ilişki ve bireysel tecrübelerini, kaçakçiya nasıl eristiklerini, izleyecekleri rota ve gidecekleri ülkeye nasıl karar verdiklerini, bu kararlarında kaçakçıların ne kadar etkili olduğunu ve kaçakçıların iş modellerini nasıl tanımladıklarını anlamaya yönelik sorular içermektedir.

Araştırma kapsamında görüşülen otel yöneticileri ve küçük işletme sahipleri hem göçmen kaçakçılığının işleyişine hem de bu süreçte yerel, devlet-dışı aktörlerin ne şekilde dahil olduklarına dair önemli ipuçları vermiştir. Bu görüşmelerin tümü, kaçakçılık faaliyetlerinin yoğun olarak gerçekleştiği Kahramanlar ve Basmane bölgesinde yapılmıştır.

Kamu kurumları yetkilileri ile yapılan görüşmeler ise, alanda aktif görev alan kurum çalışanları ve uzmanları ile grup görüşmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler, Ege Bölgesi'nde gerçekleşen düzensiz göç ve göçmen kaçakçılığı faaliyetlerine ilişkin sadece bilgi sağlamakla kalmamış, ayrıca ulusal ve uluslararası düzeyde alınan karar ve politikaların bölgeye özgü etkilerine ve alanda çalışan uygulayıcıların karşılaşışı sorunların tespitini de ışık tutmuştur.

Araştırmmanın önemli kısıtlarından biri, araştırmmanın yapıldığı dönemde, araştırmacılar görüşme yapmak için İzmir'de yeterli sayıda transit göçmene ulaşmakta sıkıntılı çekmiştir. Buna neden olan etkenlerden bazıları şu şekilde sıralanabilir: 18 Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Mutabakatı, Batı Balkan rotasının kapalı olması (Türkiye'den Yunanistan'a daha sonra Makedonya ve Sırbistan üzerinden Macaristan ve Hırvatistan'a uzanan rota), Türkiye-Suriye sınırının kapalı olması, geçişlerin azalmasına neden olan soğuk kış şartları. Bir diğer neden ise, 2015 ve 2016'da genelde otellerde veya şehrin parklarında, camii avlularında kolaylıkla erişilebilen transit göçmenlerin artık bu bölgeler yerine daha çok evlerde konaklamaları nedeniyle (kaçakçılar tarafından da bu şekilde yönlendirilenler bulunmaktadır),

bu kişilere erişebilmek güçleşmiştir. Suriyeliler şehrin belirli bölgelerinde yoğun olarak yaşarken, Afganistan, Pakistan ve Eritre gibi diğer uyruklardan olan göçmenlere erişim daha zor olmuştur. Bunun temel nedenleri ise, diğer uyruklardan olanların Suriyelilere göre nispeten sayılarının daha az olması, henüz Suriyeliler gibi yerlesik a(strtolower)larının bulunmaması ve uluslararası koruma statüleri bulunmadığından veya bazılarının düzensiz göçmen olmalarından dolayı sınır dışı edilme korkularına ilişkin görünür ve erişilebilir olmamaya dikkat etmeleridir.

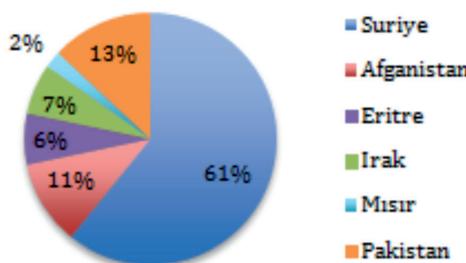
Bu kısıtlara rağmen, çalışma, yapıldığı dönem itibariyle özellikle AB-Türkiye Mutabakatının göçmen ve kaçakçılar arasındaki ilişkiye ve ayrıca bu mutabakata bağlı uygulamaların göçmenlerin yolculuklarına ilişkin kararlarına etkisinin olup olmadığını incelemeye olanak sağlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, görüşülen göçmenlere AB-Türkiye Mutabakatı veya Yunanistan'dan Türkiye'ye geri gönderilen göçmenler hakkında bilgilerinin olup olmadığı sorulmuştur. Mutabakata ilişkin bilgisi olduğunu söyleyenlere ise bunun göç kararlarını, izledikleri rotayı, göç yolculuklarının zamanlamasını ve Ege bölgesindeki kaçakçılık faaliyetlerini nasıl etkilediği sorulmuştur.

Bu kapsamda, araştırma göçmen kaçakçılığının uluslararası örgütlü suç boyutunun ötesinde, Ege Bölgesi'nde göçmen kaçakçılığına maruz kalmış göçmenlerin deneyim ve algılarını, ayrıca bu suça karışan otel yöneticileri ve küçük işletme sahipleri gibi yerel aktörlerin rolünü irdelemeye odaklanmıştır. Küçük ölçekli bu alan çalışması, geneli temsil etmediği gibi konuya ilişkin genel çıkarımlar yapmayı da hedeflememektedir. Ancak, göçmen hareketleri ve kaçakçılık faaliyetlerine ilişkin Aralık 2016 ile Nisan 2017 arasında İzmir'de yaşanan durumdan gerçek zamanlı bir kesit sunmaktadır.

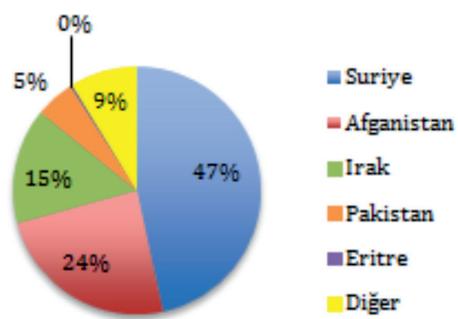
1.4 Mülakat yapılan göçmenlerin demografik ve sosyo-ekonomik profilleri

Mülakat yapılan 46 göçmenin menşe ülkelerine bakıldığında, 28'inin Suriye, 6'sının Pakistan, 5'inin Afganistan, 3'ünün Eritre, 3'ünün Irak ve bir kişinin de Mısır'dan geldiği görülmektedir. Katılımcıların 32'si erkek ve 14'ü kadın göçmenlerden oluşmaktadır.

Şekil 4. Mülakat yapılan göçmenlerin uyrukları

Şekil 5. Yunanistan'a gelen düzensiz göçmen ve mültecilerin uyrukları (Ocak-Aralık 2016)

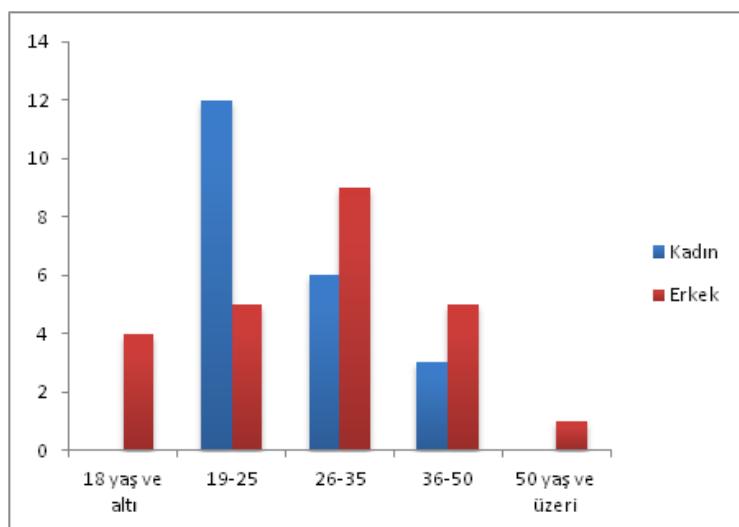
BMMYK'nın verilerine göre, Ocak ve Aralık 2016 arasında Yunanistan'a deniz yoluyla ulaşan 173.450 düzensiz göçmen ve mültecinin %47'si Suriye uyrukluudur. Suriyelilerin dışında, Yunanistan'a ulaşanların büyük bölümde Afganistan, Irak ve Pakistan uyrukluudur. Mülakat yapılan grup temsili bir grup olmasa da, mülakata katılan göçmenlerin uyrukları aşağı yukarı Yunanistan'a deniz yoluyla ulaşanların uyruklarıyla örtüşmektedir. Bu kapsamada, en yüksek oranlar Suriye, Afganistan ve Irak

⁴ Kullanılan veriler Yunanistan Sahil Güvenlik ve Polisinin raporlarına dayandırılan BMMYK Raporundan alınmıştır. <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/53447>

uyruklu olarak öne çıkmaktadır.

Mülakat yapılan göçmenlerin büyük çoğunluğu (%63) ilkokul ve daha düşük seviyede eğitime sahipken, %37'sinin lise, üniversite veya üniversite sonrası yüksek lisans eğitimi bulunmaktadır. Bu kişilerin çoğu evli ve en az üç çocuklu olup, bekar olan katılımcı oranı %41'dir. İzmir'de kalış süreleri ise üç gün ile beş yıl arasında değişmektedir.

Sekil 6. Mülakat yapılan göçmenlerin yaş ve cinsiyet dağılımı

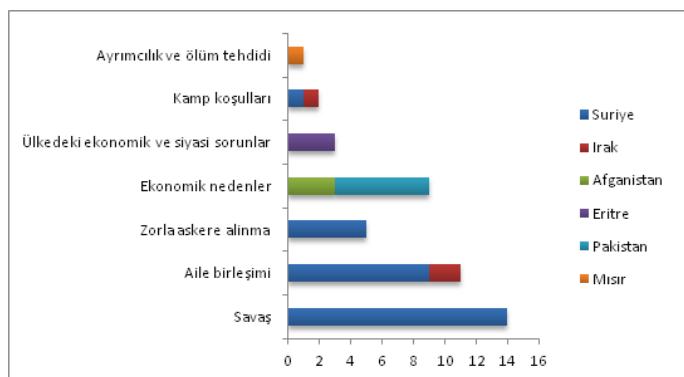
Mülakata katılan göçmen grubun yaş ve cinsiyeti incelendiğinde, erkeklerin yüksek bir kısmının 18 ile 29 yaşları arasında, kadınların ise 26 ve 35 yaşları arasında olduğu ve Avrupa'ya gitme eğiliminde olanların genelde genç bir nüfustan oluştuğu görülmektedir. Özellikle kadınlar aile birleşimi amacıyla göç etmekteyler. Mülakat yapılan grubun profilinin, geniş kapsamda düşünüldüğünde uyruk ve nüfus özelliklerini açısından genel eğilimleri yansittığı da söylenebilir.

2. Araştırmamanın Temel Bulguları

2.1 Menşe ülkeden ayrılma kararı

Türkiye'ye yönelik göçe sebep olan etkenler oldukça karmaşık olmasına rağmen, görüşülen Suriyeli lerin yarısı ülkelerini savaş nedeniyle terk etmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Beş Suriyeli zorla askere alınma uygulamasının ülkelerinden ayrılma kararlarının altında yatan temel neden olduğunu ifade etmiştir. Geri kalan dokuz Suriyeli Avrupa'daki çeşitli ülkelerde bulunan aile üyeleriyle bir araya gelebilmek için ülkelerinden ayrıldıklarını belirtmiştir. Mülakat yapılan Iraklılar da göç etmelerinin temel nedeni olarak aile birleşiminden bahsederken, bir Iraklı Irak'ta kaldığı kampın kötü ve uygun olmayan koşullarından dolayı Türkiye'ye geldiğini belirtmiştir. Afgan ve Pakistanlıların hemen hepsi ülkelerinden ayrılma nedeni olarak daha iyi ekonomik koşullarda yaşayabilemeye belirtmiştir. Eritreiler ise ülkelerindeki ekonomi, karışıklık ve siyasi sorunlardan ve Eritre'de kendileri için bir gelecek görememelerinden dolayı ülkelerini terk ettiklerini belirtmişlerdir.

Şekil 7. Menşe ülkeden ayrılma nedenleri

Göçmenlere ayrıca “varış yeri” ya da “transit noktası” olarak seçikleri şehri nasıl belirlediklerini anlamaya yönelik olarak, onları İzmir’e gelmeye iten temel nedenler de sorulmuştur. Bu soru aynı zamanda hangi şehirlerin göçmen kaçakçıları tarafından göç yolu üzerinde belirlendiği ve kullanıldığı konusuna da ışık tutmayı amaçlayarak yöneltilmiştir. Buna göre, mülakat yapılan transit göçmenlerin %30’u İzmir’e gelmelerinin temel nedeni olarak bu şehirde yaşayan akraba ve arkadaşlarının olmasını belirtmiştir. Tüm Eritreli ve Pakistanlılar ve üç Afgan göçmen İstanbul’a ulaştıktan sonra kaçakçılar tarafından İzmir’e yönlendirildiklerini söylemişlerdir. Biri Mısır’dan gelen olmak üzere üç göçmen, İzmir’de kaçakçılara kolaylıkla ulaşabileceklerini düşündükleri için geldiklerini belirtmişlerdir. Diğer nedenler; İzmir’de aile birleşimine başvurmak, kayıtsız çalışarak bir süre İzmir’de para biriktirmek, ve son zamanlarda Avrupa’ya ulaşmayı başarmış arkadaş ve akrabalar tarafından İzmir’in bir transit / geçiş şehri olarak bahsedilmesi şeklinde listelenmiştir. Bu bulgular, İzmir’de özellikle yerlesik Suriyeliler tarafından oluşturma başayan göçmen ağlarının giderek artan önemine ve göçmen kaçakçılığı ile mücadelede göz ardı edilmemesi gereken rollerine dikkat çekmektedir. Bu ağlar kimi zaman düzensiz göçmenlere geçici koruma ve yardım sağlayarak göçmen kaçakçılığının bir aracı olarak da hizmet vermektedirler.

2.2 Hedef ülkenin belirlenmesi kararı

Almanya, görüşülen 42 transit göçmenin 18’i tarafından tercih ettikleri hedef ülke/varış ülkesi olarak belirtilirken, İtalya, Hollanda, Finlandiya ve İsveç en çok tercih edilen diğer popüler hedef ülkeler olarak belirtilmiştir. Mülakat yapılan beş Pakistanlı İtalya’yi nihai hedef ülkeleri olarak belirtmişlerdir. Bazı göçmenler hedeflerinden sadece “Avrupa” ya da “Avrupa’da herhangi bir ülke” şeklinde özelde bir hedef ülke belirtmeden bahsetmişlerdir. Dört Pakistanlı dışındaki tüm göçmenler bahsi geçen ülkelere ulaşmış olan akraba ya da arkadaşlarının tecrübelere dayanarak gitmek istedikleri ülkeyi seçme kararlarını kendi başlarına verdiklerini belirtmişlerdir. Bazıları ayrıca bahsi geçen ülkelerde akrabaları tarafından yıllar önce kurulmuş düzene ve uzun zamandır varlığını sürdürden kendileriyle aynı uyruklu göçmenlerin o ülkelerde oluşturdukları ağlara bel bağlamaktadırlar. Kaçakçılar tarafından İtalya’ya gitmeye ikna edilen dört Pakistan vatandaşı ise, İtalya’da daha iyi iş imkanlarının olduğu ve çalışma izni almanın daha kolay olduğu kanısının kararlarında etkili olduğundan bahsetmiştir. Bir Pakistanlı da İtalya’da yaşayan iki amcasını oraya gitmesinin temel nedeni olarak belirtmiştir.

2.3 Transit Göçmenlerin Sınıflandırılması: Aile birleşimini amaçlayan yeni bir grup

Mülakat yapılan göçmenler tarafından verilen bilgiler, İzmir’de bulunan transit göçmenlerin üç farklı kategori altında sınıflandırılabilcecini ortaya koymuştur:

Bu bulgular, İzmir’de özellikle yerlesik Suriyeliler tarafından oluşturma başayan göçmen ağlarının giderek artan önemine ve göçmen kaçakçılığı ile mücadelede göz ardı edilmemesi gereken rollerine dikkat çekmektedir. Bu ağlar kimi zaman düzensiz göçmenlere geçici koruma ve yardım sağlayarak göçmen kaçakçılığının bir aracı olarak da hizmet vermektedirler

- a) İzmir'de birkaç gün ya da aydır (bir yıldan kısa) bulunan ve Yunan adaları ya da İtalya'ya gitmek niyetinde olan ya da Yunan adalarına ulaşmayı denemiş ancak başarısız olmuş transit göçmenler;
- b) Sınır kapılarının kapalı olması, yasal mevzuat veya göç politikalarına ilişkin kısıtlamalar ya da kaçakçıya ödeyecek parası olmaması nedeniyle Türkiye'de bir yıldan uzun süredir kalmakta olan, varmak istediği ülkeye henüz ulaşamamış transit göçmenler;
- c) Sığınma ya da aile birleşmesi başvurusunda bulunmuş ve İzmir'de bekleyen transit göçmenler.

Araştırma grubunun özelliklerine göre, transit göçmenlerin bu üç kategoride sınıflandırılması sınır politikaları, sığınma ve uluslararası koruma uygulamaları, göçmen kaçakçılığıyla mücadele ve daha geniş anlamda göç idaresi politikalarının geliştirilmesi bakımından da önem arz etmektedir. Türkiye'de göçmen kaçakçılığı olsusunu ve işleyişini daha da karmaşık yapan ülkedeki göçmen gruplarının düzensiz göçmenler, sığınmacılar, mülteciler, göçmen kaçakçılığı mağdurları ve vatansızlar gibi oldukça karma bir gruptan oluşuyor olmasıyla da ilişkilidir (İçduygu ve Akçapar, 2016). Göçmenler, kaçakçıları Türkiye'ye girmek ya da Türkiye'den yasa dışı yollarla çıkmak amacıyla kullanabilmektedirler. Göçmenlerin Türkiye'den ayrılop göç yolculuklarına devam etme ve bu amaçla kaçakçılara iletişime geçme kararlarında, statülerine yönelik kendilerine uygulanan mevzuat ve göç politikalarındaki sınırlamalarının da kısmen rolü bulunmaktadır. Mülteci statüsüne başvuramayan ancak kendisine geçici koruma sağlanmış ve aile birleşimine başvurmuş Suriyeli bir "mülteci"⁵ aynı zamanda transit göçmen olarak da tanımlanabilmektedir. Ancak, ekonomik nedenlerle Türkiye'den ayrılmak isteyen düzensiz transit bir göçmenin kaçakçı ile olan etkileşimi ile mültecilik başvurusu için Türkiye'den ayrılmak isteyen kişinin geçitleri süreçler ve onları göç etmeye yönlendiren temel etkenler karşılaştırıldığında farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda, İzmir göçmen ve mültecilere kısa ve uzun vadelerde bir transit/geçiş noktası olarak hitap etmektedir. Göç yolculüğünü ve izleyeceği rotayı, en başında menşe ülkesinde planlamış olan göçmenler, Yunan adalarına ulaşmak için girişimde bulunmadan önce İzmir'de sadece birkaç gün ya da en çok birkaç ay geçirmektedirler. Diğer bir grup göçmen ise, kaçakçıya ödeyecek paraları olmaması; sınırların kapalı olması; vize alamaması; evrak eksikliği ve diğer nedenlerle vize başvuru sürecinde istenen şartları yerine getirememesi; aile birleşimi için uzun bekleme sürecinin olması gibi nedenlerle bir seneden uzun bir zamandır İzmir'de beklemektedir. Bu grup göçmenler bir anlamda İzmir'de sıkışık kalmış, henüz hedefledikleri ülkeye ulaşamamış transit göçmenler olarak da değerlendirilebilir.

Araştırmacıların bulguları, on iki Suriyeli ve Iraklı'dan oluşan ve aile birleşimi başvuru sonuçlarını bekleyen İzmir'deki yeni bir grup transit göcmene dikkat çekmektedir. Son yıllarda Avrupa'ya ulaşmayı başarmış aile üyeleri ile birleşmeyi amaçlayan bu yeni transit göçmen dalgası, yükselen bir eğilim gibi görülmektedir. Mülakat yapılan Suriyeli bir kadın göç yolculuğu ilişkin ailece aldığıları kararı söyle ifade etmiştir; "Aileden önce eşimin Avrupa'ya gitmesi ve orada yeni bir hayat kurması, ardından da benim ve çocuklarımızın onu takip etmesine karar verdik. Ne yapacağımızı ve kimin önce gideceğini aramızda konuştu. Karar verdiğimiz strateji bu oldu".

2.4 Göçmen kaçakçılarıyla iletişime geçme kararı

Araştırma bulguları, mülakata katılan göçmenlerin %91'nin yolculuklarının bir safhasında ya Türkiye'ye girerken ya da Türkiye'den çıkışken bir kaçakçıyla temasla geçiklerini göstermektedir. Sadece

⁵ Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Protokol çerçevesinde "coğrafi kısıtlamayı" devam ettirmekte ve bu sebeple Avrupa dışı ülkelerden gelenlere "mülteci" statüsü vermemektedir.

dört göçmen Türkiye'ye yasal yollardan kimlik ve seyahat belgeleriyle girdiklerini, seyahatlerine takip ettikleri rota da dahil olmak üzere kendilerinin karar verdiği ve kaçakçılara ihtiyaç duymadıklarını belirtmiştir. Kaçakçılara temas halinde olan düzensiz göçmenlerin hemen hepsi, bu kişilerle kendi menşe ülkelerinden ayrılma noktalarında temas ettiğini ifade etmiştir.

Göçmenlerin çoğu başka alternatifleri ve başvurabilecekleri güvenli ve yasal yollar olmadığı için de mecburen kaçakçılara ihtiyaç duyduklarını, onlarla temas etmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Aile birleşimi veya üçüncü bir ülkeye mülteci olarak yeniden yerleştirilebilmek için Türkiye'de başvuru yapan transit göçmenler ise, İzmir'de bir süre başvurularının sonuçları için beklemeye karar verdiklerini vurgulamışlardır. Bu kişilerden bazıları eğer kendilerine yasal yollardan yolculuklarına devam etmenin önünü açan olumlu bir cevap verilmezse, İzmir'de daha fazla beklemeyip Avrupa'ya bir kaçakçı yardımıyla gideceklerini belirtmişlerdir. Suriye uyruklu bir katılımcı, "Kanada'ya mülteci statüsü için başvurdum. Eğer bu onaylanmazsa, yasadışı yollardan Finlandiya'ya gitmeye çalışacağım" demiştir. Benzer şekilde bir başka Suriyeli katılımcı, "Avrupa'ya gitmek için yasal yollardan başvurumu yaptım. Kendime bir zaman sınırı koydum. Nisan 2017'ye kadar bekleyeceğim, eğer o zamana bir cevap gelmezse sınırlar kapalı olsa bile ailemle birlikte kaçakçılık kullanarak yolumuza devam etmeye çalışacağız" şeklinde yolculuğunu planladığını belirtmiştir. Iraklı bir katılımcı durumunu şu şekilde açıklamıştır; "Yasal yolları denedim. Türkiye'ye Irak'tan pasaportumla girdim ve Belçika için vizem vardı ancak şimdi süresi doldu. Anne ve babam Belçika'da, İstanbul'daki Belçika Konsolosluğuna başvurdum ancak benden Irak'tan belgelerimi getirmemi istediler, tabi ki bu benim için mümkün değil. Yoluma devam etmemi denemekten başka yapabileceğim bir şey kalmadı. İzmir'e bir buçuk ay önce İstanbul'dan geldim ve bir kaçakçıyla iletişime geçtim bile".

Bazı göçmenler ise kaçakçı kullanmayı göç yolculuğunun normal ve içsel bir parçası olarak gördüklerini ifade etmiştir. İzmir'de üç yıldır yaşayan ve kaçakçuya ödeme yapabilmek için ayakkabı üretiminde kayıtsız çalışarak para biriktiren bir Suriyeli, "Yasal yolları hiç denemedim, tüm normal insanlar gibi Avrupa'ya bir kaçakçı kullanarak ulaşacağım" demiştir.

Mülakat yapılan tüm göçmenler, geniş göçmen sosyal ağları içinde ya da göç yolu üzerindeki yerel topluluklarda kendilerine yer bulan kaçakçılara erişimin ve onlarla temasa geçmenin oldukça kolay olduğunu belirtmiştir. Alman vizesine başvurup başarısız olan bir Suriyeli kaçakçılara erişimi söyle ifade etmiştir: "Bizim onları aramamıza gerek yok, onlar bizi buluyor. Eğer bir çantan varsa, zaten onlar gelip seninle temas ediyorlar." Ya da bir başka göçmenin bahsettiği şekliyle, "Basmane'de kısa bir yürüyüş yaparsan, onlar hızlıca seninle temas ediyorlar". Göçmenler hangi kaçakçıyı seçeceklerine karar verirken, genellikle arkadaş tavsiyesi, kişisel bağlantılar ya da Avrupa'ya başarıyla ulaşmış bir akrabanın, arkadaşın yönlendirmesinin kararlarındaki en etkili neden olduğunu belirtmişlerdir. Mülakat yapılan transit göçmenlerin yarısından fazlası tarafından da teyit edilen bu bilgiye göre, göçmenler kaçakçılığını arkadaşları, akrabaları ve komşuları gibi kendi bağlantılarıyla bulduklarını belirtmişlerdir. Araştırma, kaçakçılardan sosyal medya yoluyla bulduklarına dair genel varsayımları desteklememekle birlikte sadece bir Suriyeli kaçakçısını Facebook üzerinden bulduğunu belirtmiştir. Mülakat yapılan göçmenlerin çoğunun, kaçakçlarını referans yöntemiyle kaçakçılardan itibarı ve onlara duyulan güveni temel alarak seçikleri görülmüştür. Bu bulgu, Bilger, Hofmann, Jandl'in (2006) belirttiği gibi kaçakçılığın rekabetin yüksek olduğu bir "hizmet" şeklinde sunulduğu anlayışına işaret etmektedir.

Göçmenler ayrıca kaçakçılardan İzmir'de Basmane, İstanbul'da Zeytinburnu ve Aksaray gibi düzensiz göçmenlerin yoğun olarak bulunduğu yerlerde kolay ve erişilebilir olduklarını belirtmişlerdir.

GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI ALGISI VE GÖÇMENLERİN KARAR SÜRECLERİ

Göçmenlerin çoğu başka alternatifleri ve başvurabilecekleri güvenli ve yasal yollar olmadığı için de mecburen kaçakçılara ihtiyaç duyduklarını, onlarla temas etmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir

Bazı göçmenler ise kaçakçı kullanmayı göç yolculuğunun normal ve içsel bir parçası olarak gördüklerini ifade etmiştir

Mülakat yapılan göçmenlerin çoğunun, kaçakçılığını referans yöntemiyle kaçakçılardan itibarı ve onlara duyulan güveni temel alarak seçikleri görülmüştür

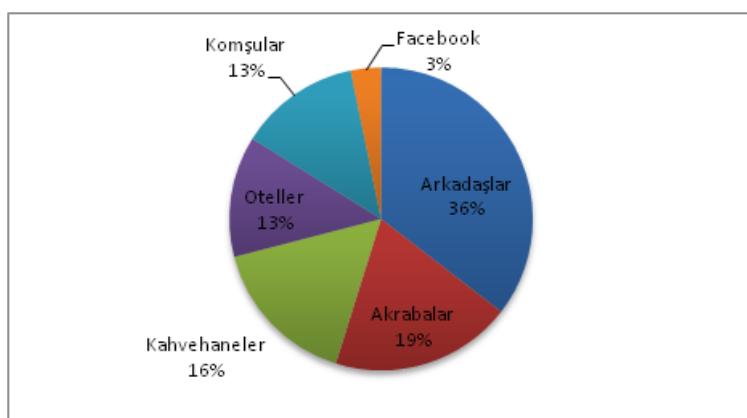
Aile birleşimi için başvur胸怀 hakki olmasına rağmen mülakat yapılan bir Suriyeli kadın söyle demiştir: “Baştan beri hep Almanya’ya bir kaçakçı bularak gitmeyi düşünüyordum, ancak şimdi sınırlar kapandı Ailem bana yasal yolları denememi söyledi. Şimdi deneyeceğim ancak eğer bu yol işlmezse bir kaçakçı vasıtasiyla gitmeyi deneyeceğim”

Birçok göçmen, Basmane'nin kaçakçıların kolaylıkla ve hızla bulunabildiği yeni bir göçmen kaçaklılığı merkezi haline geldiğinden de bahsetmişlerdir. Bazı göçmenler kaçakçıların bu transit merkezlerde yer alan kahvehaneleri ve otelleri ziyaret ettiklerini belirtmiştir. Mülakat yapılan bir göçmen, kaçakçıların sıklıkla göçmenlerle aynı otellerde kaldıklarını beyan ederken, bir diğer göçmen 2015 ve 2016'nın başları ile karşılaşılma yaparak, “Kaçakçılar Basmane'de kibrit çöpleri gibi diziliydi, siz sadece gitmek istedığınızı söylüyor ve gidiyordunuz. Şimdi tüm yollar kapandı ve kimse gidemiyor” demiştir.

Kaçakçıları bulmanın kolay, pek çok kişinin de Avrupa'ya onları kullanarak başarıyla ulaşmış olması ve geniş göçmen kaçaklılık ağlarının düzensiz göçü teşvik etmesi gibi nedenlerden dolayı göçmenlerin yasa dışı yolları kullanmaya yönelmesi daha mümkün hale gelmiştir. Aile birleşimi için başvuru hakkı olmasına rağmen mülakat yapılan bir Suriyeli kadın söyle demiştir: “Baştan beri hep Almanya’ya bir kaçakçı bularak gitmeyi düşünüyordum, ancak şimdi sınırlar kapandı. Ailem bana yasal yolları denememi söyledi. Şimdi deneyeceğim ancak eğer bu yol işlmezse bir kaçakçı vasıtasiyla gitmeyi deneyeceğim”. Diğer taraftan bazı göçmenler kaçakçıları Ege Denizi’nde meydana gelen pek çok ölümün sebebi olarak gördüklerini ve kesinlikle yasa dışı yollarla bir geçiş'i denemeyeceklerini belirtmişlerdir. İzmir'e yerleşmiş bir Suriyeli “Pek çok insan kaçakçılar sebebiyle boğuldu ve öldü” derken, benzer şekilde, iki yıl önce bir kaçakçıyla anlaşan ancak botla Yunanistan'a ulaşmayı başaramamış bir başka Suriyeli, “Kaçakçılar insanların hayatlarıyla oynuyor, pek çoğunu ölüme yolladılar. 30 kişilik kapasitesi olan bota 60'dan fazla insanı binmeye zorluyorlar. Bota binmeyi reddeden insanları silahla tehdit ediyorlar” demiştir. Denizden kurtarılan Suriyeli bir göçmen ise trajik tecrübe sonrasında çok korktuğu için bir daha asla deniz yolunu denemeyeğini söylemiştir. Ayrıca mülteci olarak üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek için yasal başvuru yaptığı da eklemiştir.

Mülakat yapılan üç Eritreli ise, arkadaş ve akrabalarının tavsiye ettiği bir kaçakçı ile Eritre'de anlaşlıklarını belirtmiştir ve bir tanesi deneyimini söyle anlatmıştır: “Arkadaşımla aynı kaçakçıyı kullanmaya karar verdim. Eritre'de bulduğum kaçakçı sonradan bana Türkiye'deki başka bir kaçakçının iletişim bilgilerini verdi. Türkiye'deki kaçakçılar temel olarak Arap. Her vardığım ülke için Eritre'deki kaçakçı bana vardığım ülkedeki bir başka kaçakçının numarasını verdi”.

Şekil 8 Kaçakçılara Erişim

Afganistan, Pakistan ve Eritre uyruklu İzmir'e olan yolculuklarında İstanbul'u transit merkezleri, Zeytinburnu, Bayrampaşa ve Aksaray ilçelerini ise insanların kahvehanelerde sorarak kolaylıkla kaçakçıları bulabildikleri yerler olarak belirtmişlerdir. Bu kişiler, İstanbul'da bir süre kaldıktan sonra çoğunlukla kaçakçılar tarafından İzmir'e yönlendirilmişlerdir. Araştırma, Ege sahillerinin farklı ka-

çakçılar arasında bölüşüldüğü ve her bir kaçakçının bir “noktaya” sahip olduğunu göstermiştir. Bu durum, sahildeki çıkış noktalarının bölgeyi iyi bilen bir kaçakçuya ait olduğu, kaçakçılık faaliyetini kendi ağıyla birlikte yürüttüğü ve elde ettiği geliri de o “noktadan” gerçekleşen çıkışlardan aldığı anlamlıa gelmektedir. Bu araştırma çerçevesinde görüşülen hem emniyet hem de sahil güvenlik yetkilileri kaçakçıların “nokta sahipleri” olarak bilindiklerini ve bunun tüm düzensiz geçişleri bir “iş” olarak organize ettikleri anlamına geldiğini belirtmişlerdir. Almanya’ya gitmek için İzmir’de bir kaçakçı ile anlaşan üniversite mezunu bir Suriyeli, “Kaçakçıların kendi noktaları var. Gitmek istediğiniz yere göre o noktaya hakim kaçakçıyla iletişimde geçmeniz gerekiyor” demiştir. Araştırmada göçmenlerin “noktadan hareket” ve “noktaya götürülmek” gibi ifadeleri kullandıkları görülmüştür. Özellikle Afganistan, Pakistan ve Eritre uyrukluların verdikleri beyanatlar, İzmir’deki kaçakçılık faaliyetlerinin daha uzun mesafeli rotalarda ve geniş uluslararası kaçakçılık ağlarına bağlı olarak evrildiği ve bu durumun belirtilen coğrafyalardan daha fazla göçe imkan verebileceği yönündedir.

2.5 Göçmenlerin göç yolunu üzerinde karar alma süreçleri

Bu araştırma, göçmenlerin kaçakçılarla olan ilişkisi kapsamında, İzmir’de geliş ve İzmir’den ayrılma süreçlerini, bu süreçte aldıkları kararlarda kaçakçıların rolünü anlamaya çalışmıştır. “Göç yolculuğu rotanızı kim belirledi?” sorusuna cevap olarak, çok az sayıda göçmen hariç, kaçakçı ile anlaşan hemen hemen tüm göçmenler rotanın kaçakçı tarafından belirlendiğini beyan etmiştir. Halep’ten Kilis’e ulaşmak için kaçakçı kullanan bir Suriyeli “Biz kaçakçı seçtik, rota değil” demiştir. Mülakat yapılan ve kaçakçı kullanan Pakistanlılar, İtalya’ya gitmeye kendilerinin değil, kaçakçının önerisiyle karar verdiklerini belirtmişlerdir. Beş ay süresince İstanbul’da “güvenli ev⁶” olarak tabir edilen bir yerde kalan Pakistan uyruklu göçmen, “Pakistan’daki kaçakçı beni İtalya’ya gitmem konusunda ikna etti. Bana orada çok para kazanabileceğimi, evrak işlerinin ve çalışma izni almanın çok kolay olduğunu söyledi” şeklinde konuşmuştur. Türkiye’ye yasa dışı yollardan dokuz ay önce giriş yapan bir diğer Pakistanlı göçmen ise, aslında hiçbir zaman Avrupa’ya gitmek bir niyeti olmadığını, Türkiye’de kalıp çalışmak isterken İstanbul’da kendisiyle aynı fabrikada çalışan ve ayrıca kaçakçılık yapan arkadaşının onu İtalya’ya gitme konusunda ikna ettiğini, kendisinden ilk başta para bile istemediğini, İtalya’da iş bulup ona daha sonra ödeme yapabileceğini ifade ettiğini anlatmıştır. Benzer şekilde bir diğer Pakistan uyruklu göçmen Pakistan’daki kaçakçının ona İtalya üzerinden Almanya’ya gidebileceğini önerdiğini belirtmiştir. Kaçakçının ayrıca her iki ülkeydeki kamplar için de çok rahat ve iyi koşullarda olduklarını söylediğini eklemiştir.

Araştırmancı bir diğer bulgusu da, Suriyelilerin kaçakçıları sadece sınır geçişleri için değil, Suriye’deki savaş ve şiddetten kaçmak için sınıra güvenli erişim rotasını belirlemek için de kullandıklarıdır. Pasaportları olması ve Türkiye’ye kara sınırından yasal giriş yapmış olmalarına rağmen altı Suriyeli, evlerinden Türkiye sınırına ulaşmak için kaçakçı kullanmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Sınıra ulaşmak için kaçakçı kullanan bir Suriyeli, “Kaçakçılar güvenli rotayı belirliyor, sınırdan geçiş değil” demiştir. Dolayısıyla Suriyelilerin kaçakçıları ülke içindeki güvenli rotaların belirlenmesi, tehlikeden kaçarak Türkiye sınırına hangi yol üzerinden ulaşabileceğinin hususundaki uzmanlık bilgileri ve yönlendirmeleri için de kullandıkları görülmüştür.

Araştırma, göçmenlerin İzmir’de ulaşmadan önce birçok farklı ülke ve şehirde durakladıklarını göstermiştir. Göçmenler bu şehirlerde, çoğunluğu uluslararası kaçakçılık ağının bir parçası olarak hareket eden farklı göçmen kaçakçıları ile temasla geçmektedirler. Suriye ve Iraklılarla karşılaşıldıklarında, mülakat yapılan Eritre, Afgan ve Pakistanlılar’ın, daha karmaşık ve uzun mesafeli göç yolculuklarında,

⁶ İstanbul’da bu evlerde kalan ve mülakat yapılan dört Pakistanlı göçmen, bu evlerin kaçakçılar tarafından kiralanan ve bazen kaçakçılık hizmetinin içine dahil edilen, noktadan çıkış yapılmaya kadar göçmenlerin tutuldukları evler olarak tanımlanmıştır.

Araştırma, Ege sahillerinin farklı kaçakçılar arasında bölüşüldüğü ve her bir kaçakçının bir “noktaya” sahip olduğunu göstermiştir

“Göç yolculuğu rotanızı kim belirledi?” sorusuna cevap olarak, çok az sayıda göçmen hariç, kaçakçı ile anlaşan hemen hemen tüm göçmenler rotanın kaçakçı tarafından belirlendiğini beyan etmiştir

Araştırmancı bir diğer bulgusu da, Suriyelilerin kaçakçıları sadece sınır geçişleri için değil, Suriye’deki savaş ve şiddetten kaçmak için sınıra güvenli erişim rotasını belirlemek için de kullandıklarıdır

Eritrelerin durumu, rotalar üzerindeki tehlikelerin, kaçakçıları farklı stratejiler izlemeye ve kaçakçılık faaliyetlerini uluslararası bağlantıları güçlendirerek yürütmeye yönelttiğini de göstermektedir

daha fazla sayıda göçmen kaçakçısı ile iletişime geçtikleri görülmüştür. Afgan ve Pakistan uyruklu, Türkiye'ye İran üzerinden yasa dışı yollardan girdiklerini, daha sonra Van ve Doğu Beyazıt üzerinden kaçakçılar tarafından İstanbul'a yönlendirildiklerini belirtmişlerdir. Tüm bu yolculuğun detaylarının, otobüs biletlerinin ayarlanması ve Van ve Doğu Beyazıt'ta viran evlerde bir kaç gece kalış dahil, kaçakçı tarafından organize edildiğini anlatmışlardır. Üç Afgan, biri hariç mülakat yapılan tüm Pakistanlılar ve tüm Eritreler İstanbul'da bir süre kaldıktan sonra kaçakçının yönlendirmesiyle İzmir'e geldiklerini beyan etmişlerdir. Diğer iki Afgan ve bir Pakistanlı geçtiğimiz senelerde İzmir üzerinden Sakız Adası'na ulaşmayı başaran arkadaşlarının deneyimini bildikleri için İzmir'e geldiklerini belirtmiştir. Afgan uyruklu ve siyaset bilimi alanında üniversite mezunu olan katılımcı ise Afganistan'dan İstanbul'a tüm yolculuğunu kendi planladığını, Türkiye'ye yasa dışı yollardan girdiğini, sadece Yunanistan'a geçmek için kaçakçı ile iletişim kurma ihtiyacı duyduğunu ve kendisini İstanbul'dan İzmir'e kaçakçının yönlendirdiğini, İzmir'de kaldığı oteli de kaçakçının ayarladığını ifade etmiştir.

Eritreler ise, Libya üzerinden geçen Orta Akdeniz rotası çok daha tehlikeli olduğu için, uzun bir yolculuk olmasına rağmen Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaşmayı tercih ettilerini belirtmişlerdir. Eritrelerin durumu, rotalar üzerindeki tehlikelerin, kaçakçıları farklı stratejiler izlemeye ve kaçakçılık faaliyetlerini uluslararası bağlantıları güçlendirerek yürütmeye yönelttiğini de göstermektedir.

2.6 Göçmen kaçakçılığı aktörleri

Görüşülen göçmenler, kendi deneyimlerine dayanarak göçmen kaçakçılığı faaliyetlerine karışan, dahil olan ve farklı görevleri olan birçok aktör belirtmişlerdir. Bu geniş yelpaze, İçduyu ve Akçapar'ın (2016, 138) işaret ettiği gibi, Türkiye'deki göçmen kaçakçılığı ağlarının birbirinden farklı işler yapan çeşitli aktörlerden oluştuğunu desteklemektedir. Bu aktörler, hem yerel hem de uluslararası düzeyde faaliyet gösteren karmaşık bir ağ ilişkisi içerisinde yer almaktadır. Görüşmelerde göçmenler tarafından belirtilen aktörler şu şekilde listelenebilir:

- Organizatör/koordinatör⁷:** Mülakat yapılan üç göçmen, organizatörleri kendilerinin asla iletişime geçemeyeceği ancak tüm kaçakçılık faaliyetini ve elde edilen geliri koordine eden, bu işin başındaki sorumlu en üst kişi olarak tanımlamıştır. Göçmenlerin iletişimde oldukları ve parayı ödedikleri kaçakçıların ise organizatörler için çalışıklarını belirtmişlerdir.
- Kaçakçı/Tacir/Simsar:** Kaçakçılık hizmetinden faydalanan hemen hemen tüm göçmenler, kendilerinin veya ailelerinin iletişime geçtiği, parayı ödediği kişiyi kaçakçı olarak tanımlamıştır. Görüşülen altı Pakistanlı göçmenin, "kaçakçı" kelimesi yerine "aracı" kelimesini kullandığı tespit edilmiştir.
- Aracı/adam toplayıcı:** Bazı göçmenler "kaçakçı" ve "aracı" ifadelerini birbiriyle eş anlamlı kullanıda, genelde "aracı" veya "adam toplayıcılar" kaçakçılara ek olarak ayrı aktörler olarak tanımlanmışlardır. Temel görevleri kaçakçıyla göçmen bulmak ve bağladığı kişi sayısı üzerinden komisyon almak olarak ifade edilmiştir. Bu nedenle, araçların kaçakçıların faaliyetlerinin reklamını yaptığı ve kaçakçı ile göçmen arasındaki iletişim kurulmasına yardımcı olduğu vurgulanmıştır. Bu kişilerin bazen göçmen kaçakçısı hizmetine ihtiyaç duyan göçmenlerin arasından da olabileceği ve kaçakçıyla kazandırdıkları göçmen sayısı üzerinden ücretsiz olarak kaçakçılık hizmetinden faydalabildikleri belirtilmiştir.

⁷ Europol (2016), "organizatör" yerine "ağ lideri" terimini de kullanmaktadır.

- d) **Gözcü:** Üç göçmenin beyanında aktörlerden biri olarak belirtilen “gözcü” botun çıkış noktasında etrafi kolluk kuvvetlerinin operasyonlarına karşı kontrol eden kişiler olarak tanımlanmıştır.
- e) **“Emanet ofis” sahipleri:** Mülakat yapılan beş göçmen, kaçakçıya ödenecek paranın emanet olarak bırakıldığı bir takım ofislerin sahiplerini göçmen kaçakçılığı aktörlerinden biri olarak tanımlamıştır. Bu ofis sahiplerinin gerçekte yasal olarak farklı bir iş yürüttüyse olsalar da kaçakçılara işbirliği yaptıkları belirtilmiştir. Göçmenlerin bu ofislere veya bu ofislerdeki kasalara paralarını emanet ettikleri ve ancak ulaşacakları yere vardıklarında ödemenin bu ofisler aracılığı ile kaçakçıya yapıldığı ifade edilmiştir. Bu ofislerin kaçakçıya yapılan ödeme üzerinden komisyon aldığı ifade edilmiştir.
- f) **Otel sahipleri/yöneticileri:** Bazı göçmenler otel sahiplerini veya yöneticilerini kaçakçılık işine dahil olmuş aktörler olarak tanımlamıştır. Bu yönetici veya otel sahiplerinin belirli kaçakçılara anlaştıkları ve özellikle büyük grup göçmenlere kalacak yer temin ettikleri belirtilmiştir. Araştırma kapsamında görüşülen otel yöneticilerinin ise kimi kaçakçılara doğal iş akışlarının bir parçası olarak çalıştıkları ve hatta bu kaçakçılara otellerinde kalmak üzere getirecekleri göçmen sayılarına göre turizm acentesi gibi muamele ettikleri gözlemlenmiştir.
- g) **“Güvenli ev” liderleri/ayakçilar:** Kaçakçılar tarafından noktadan çıkış yapılan yaklaşık 150-200 göçmenin gizlice tutuldukları bu virane evlerde, göçmenlere yemek getiren ve onların dışarıya çıkışmasını engelleyen güvenli ev liderleri ve ayrıca evin çevresinde gözcülük yapan ayakçaların da kaçakçılık ağına dahil aktörler olduğu belirtilmiştir.
- h) **Kafe ve lokanta gibi küçük işletme sahipleri:** Küçük işletme sahiplerinin sadece emanet ofisleri olarak değil, ayrıca göçmenlerin kaçakçı ile buluşma noktası olarak kullanılmalarından dolayı da bu işin bir aktörü oldukları belirtilmiştir. Suriyeli bir görüşmeci, “Bazı esnafın kaçakçılara işbirliği içinde olduğunu biliyorum. Kaçakçı bize buluşma yeri söyleşken, orada hepimizin bu dükkanlardan bir şeyler yiyeceğini, satın alacağını biliyor. Esnaf da bizim o kaçakçının grubu olduğumuzu kesin biliyor.” diye ifade etmiştir.
- i) **Tekne sahipleri, tekne personeli, kaptan**
- j) **Otobüs firması sahipleri**
- k) **Göçmenleri belirtilen noktalara taşıyan kişi, şoför**
- l) **Göçmenlerin gizlice kaldığı, saklandığı evlerin sahipleri**
- m) **Yerel halk**
- n) **Can yeleği satıcıları**

Organizatör ve kaçakçıların uyrukları konusunda görüşülen göçmenlerden biri, “Organizatörlerin uyruğunu biz asla bilemeyez, onlar büyük patronlar ve biz onlarla iletişim kuramayız. Biz sadece kaçakçıyla görüşebiliriz. Organizatörlerin genelde Türk olduğu söyleniyor” demiştir. Türk vatandaşlarının genelde organizatör olduğunu belirten bir diğer göçmen, kaçakçıların da genelde Suriyeli olduğunu belirtmiştir. Üniversite mezunu bir Suriyeli ise, “İşin başındaki patron Türk ama aracı Suriyeli. Aracının görevi Suriyelilerle iletişim kurmak, Türk organizatör için göçmen bulmak, adam toplamak” şeklinde izlenimini paylaşmıştır. Organizatörlerin genelde Türk uyruklu olmasından kaynaklı “Türk Denizi” olarak ifade edilen Ege Denizi’nde gerçekleşen kaçakçılık faaliyetlerinde, Suriye, Pakistan ve son dönemde de özellikle teknelerde Gürcistan, Ukrayna ve Rus uyruklu kaçakçı ve organiza-

törlerin de yakalandığı görüşme yapılan kurumlarca vurgulanmıştır. 2014'te Türk makamlarınca yakalanan kaçakçı uyruklarında büyük çoğunluk Türkiye vatandaşları iken, ikinci sırada Suriye uyruklu kaçakçilar yer almaktadır (Aksel et al., 2015). Adalet Bakanlığı (2015a) istatistiklerine göre, 2015'te Türk Ceza Kanunu göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçundan açılan davalarda toplam 7.438 sanıktan 1.263'ü (%17) yabancı uyruk ludur. Görüşülen kolluk birimlerince de teyitlendiği gibi, 2016 ve 2017'de yakalanan kaçakçiların uyruklarında Afganistan, Pakistan ve son dönemde de Cezayir, Gürcistan, Ukrayna, Irak, İran, Tunus ve Fas gibi ülkelerinde yer olması, göçmen kaçakçılığının sınır ötesi ve genişleyen uluslararası boyutuna dikkat çeken önemli bir gelişmedir.

2.7 Göçmen kaçakçılığının işleyiş modeli ve kaçakçilarının göçmenlerin karar süreçlerine etkisi

İzmir'de daha çok küçük çapta, bağımsız ve parçalı şekilde işleyen kaçakçılık modelinin uluslararası kaçakçılık ağlarına eklenerek işlemeye başladığı görülmüştür

Bu araştırma, farklı ülkelerden göçmen kaçakçılığı rotalarının, karmaşık ağlar üzerinden farklı kaçakçilar arasında paylaşıldığını göstermiştir. Bu kapsamda, İzmir'de daha çok küçük çapta, bağımsız ve parçalı şekilde işleyen kaçakçılık modelinin uluslararası kaçakçılık ağlarına eklenerek işlemeye başladığı görülmüştür. Türkiye'ye henüz 20 gün önce yasa dışı yollarla girmiş olan Pakistanlı bir göçmen, "Yolculuğum süresince farklı hiçbir kaçakçı aramak zorunda kalmadım. Sadece Pakistan'da anlaştığım kaçakçı ile iletişim içindeydim. O bana İran ve Türkiye'deki kaçakçları ayarladı. Benim bu kaçakçilarla konuşmama bile gerek yoktu. Her otobüs değiştirdiğimde Pakistan'daki kaçakçımın ayarladığı kişi beni karşılıyordu. Onları aramama gerek yoktu, çünkü zaten onlar hemen olduğum yere geliyordu." demiştir. Benzer şekilde Eritreli bir göçmen, "Yolculuğumda her yeni bir ülkeye vardığında Eritre'de anlaştığım kaçakçı bana yeni bir kaçakçının telefon numarasını verdi. Türkiye'de kaçakçı aramak zorunda kalmadım, çünkü Eritre'de anlaştığım kaçakçı bana zaten Türkiye'deki kaçakçının numarasını verdi." diyerek uzun göç yolculuğunda, tek bir kaçakçının organizasyonunda farklı kaçakçilarla olan iletişimini anlatmıştır.

Mülakat yapılan bir başka Eritreli, Eritre'den Türkiye'ye gerçekleşen düzensiz göçün ve göçmen kaçakçılığı faaliyetlerinin genelde iki rota üzerinden gerçekleştiğini belirtmiştir. İlk olarak, Eritre'deki Türk Konsolosluğu'ndan vize alınarak, Eritre'den İstanbul'a yasal bir yoldan gelindiğini ve sonrasında Türkiye'den yasa dışı çıkışın denendiğini ifade etmiştir. Ancak Türkiye'ye vize almanın hem çok zor, hem de vize için gidiş-dönüş uçak biletini almak gereğinden çok pahalı olduğunu belirtmiştir. Bunun yerine ikinci yol olarak, Eritre'lilerin kaçakçıyla anlaşarak önce Sudan'a geçiklerini, Sudan'dan ise Sudan vatandaşlarının vizeden muaf oldukları herhangi bir Arap ülkesine veya İran'a gittiklerini anlatmıştır. Sudan vatandaşları İran'da havaalanında oldukça kolay şekilde 30 gün geçerliliği olan turist vizesi alabilmektedirler. Kaçakçının, bu yolu tercih eden Eritre uyruklu biri için, fotoğrafı seyahat edecek kişiye çok benzeyen Sudan vatandaşına ait gerçek bir kimlik veya pasaport ayarladığı vurgulanmıştır. Eritre'lilerin İran'a ulaştıklarında ise tekrar kaçakçiya ödeme yapıp yasa dışı yollardan Türkiye'ye giriş yaptıkları belirtilmiştir. Türkiye'den de büyük gemilerle yine kaçakçı aracılığıyla ya İtalya ya da doğrudan Atina'ya gittikleri anlatılmıştır. Yunanistan'a gidenler için kaçakçının yine aynı şekilde fotoğrafı seyahat eden Eritreli'ye benzeyen bu sefer bir AB vatandaşına ait kimlik veya seyahat belgesi ayarladığı ve bu kimlikle Almanya veya bir başka AB ülkesine ulaşabildiklerini ifade edilmiştir.

Mülakat yapılan üç Eritreli de Türkiye üzerinden Avrupa'ya uzanan göç rotasını daha pahalı ancak Libya üzerinden olan rotaya göre çok daha güvenli olarak tanımlamıştır. Türkiye'ye, Sudan ve İran üzerinden giren bir Eritreli, alternatif yol olan Sudan ve Libya arasındaki rotanın çok tehlikeli ve zor

olduğunu, yolda ölmeye veya öldürülme riskinin yüksek olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, “Libya yolu üzerinde eğer yakalanırsanız ya öldürülürsünüz ya da serbest bırakılmak için sizi yakalayanlara çok büyük para ödemeniz gereklidir. Diğer taraftan Türkiye’ye vize alabilmek zor ama Türkiye’ye bir şekilde ulaştığınızda burada uluslararası korumaya veya Birleşmiş Milletler’e mülteci statüsü için sığınma başvurusu yapabilirsiniz” diye eklemiştir.

Paylaşılan bu göç tecrübeleri göstermiştir ki, Türkiye’ye zor vize şartları nedeniyle yollardan erişemeyen Eritre'lilerin ihtiyaç ve talebinden doğan boşluğu göçmen kaçaklarının genişleyen ağları doldurmaktadır. Bunun yanı sıra, çoğunlukla göçmen kaçakçıları aracılığıyla Türkiye’ye yasa dışı yollarla giren Eritre'liler için, Türkiye'deki uluslararası korumaya ilişkin politikalar da çekici bir unsur oluşturmaktadır.

2.7.1 Fiyatlar ve Ödeme şekilleri

Kaçakçıların farklı rotalar ve sundukları birçok farklı hizmet karşılığında talep ettikleri fiyatlar, göçmenlerin yolculuklarına ilişkin karar ve seçimlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Eritre'den İtalya'ya, Afganistan veya Pakistan'dan İtalya veya Yunanistan'a tüm yolculuk için kaçakçılar 5.000'den başlayıp 8.000 Amerikan dolarına kadar para talep etmektedirler. Mülakat yapılan bir Suriyeli, kaçakçıların göçmenlerin bulundukları yerden ayrılma kararlarında etkili olduğunu belirterek eklemiştir; “Suriye’de savaş şiddetlendikçe göçmen kaçakçılarının sayısı arttı ve fiyatları düştü.”.

İstanbul'da “güvenli ev” tabir edilen bir yerde kalan Pakistanlı göçmen, kaçakçı fiyatlarını şu şekilde açıklamıştır: “Fiyatlar, örneğin yemek veya İstanbul'daki güvenli evlerde kalış masraflarını içerip içermediğine göre değişir. Eğer bu masraflar en başta fiyata dahil edilmeden anlaşma yapılmışsa, kaçakçılar o zaman güvenli evlerde geçirdiğiniz her gün için Pakistan'daki ailenizden ek para ve hasta fidye isterler. İstanbul'daki güvenli evlerin şartları çok kötü. Aynı şartları Yunanistan'da bekleyip yaşamak istemediğim için gemiyle İtalya'ya gitmeyi tercih ediyorum.”. Neden Yunanistan üzerinden değil de, gemiyle doğrudan İtalya'ya gitmek istediği sorulan Eritreli göçmenin cevabı, “Eritre'den Sudan, İran ve Türkiye üzerinden İtalya'ya 5.000 Amerikan doları. Eritre'den anlaştığım kaçakçuya şu ana kadar 2.000 Amerikan doları ödeme yaptım. Buradan İtalya'ya gemiye bineceğim. Eğer Yunanistan üzerinden gitmeyi tercih etseydim, Yunanistan'dan çıkılmak için yaklaşık 5.000-7.000 Amerikan doları daha ödeme yapmam gerekecekti. Yunanistan'dan çıkış için sınır kapalı olduğundan, ülkeden ayrılabilmenin tek yolu kaçakçının size benzeyen bir AB vatandaşının kimlik veya pasaportunu ayarlaması. Ayrıca sahte evrak için ödeyebilecek daha fazla param yok.” şeklinde olmuştur.

Kaçakçı fiyatları ve fiyatların göçmenlerin yolculuklarına ilişkin kararlarına etkisi bağlamında, kaçakçuya ödeyecek yeterli parası olmadığı için son dört yıldır İzmir'de yaşayan ancak Almanya'ya gitmek isteyen bir Suriyeli, “Son dönemlerde Yunan Adaları'na botla gitmek için fiyatlar 800 Amerikan dolardan 300 Amerikan dolarına kadar düştü. Ancak bu kez de Yunanistan'dan Almanya'ya ulaşmak için fiyatların arttığını biliyorum. Bu nedenle İzmir'de çalışıp para biriktireceğim. Kaçakçıların fiyatları, verdikleri yemek, kalacak yerhatta can yeleğinin dahil olup olmadığı gibi hizmetlere göre değişiyor.” demiştir. Bu örnekte de olduğu, bazı göçmenlerin bir AB ülkesine doğru yolculuklarına devam etmek istemelerine rağmen İzmir'de sıkışık kaldıkları ve kaçakçılara ödeme yapacak parayı biriktirebilmek için kayıt dışı çalışmaz zorunda kaldıkları gözlemlenmiştir. Mülakat yapılan iki Suriyeli bu amaçla para biriktirebilmek için son dört yıldır İzmir'de kayıtsız şekilde çalışıklarını belirtmiştir. Benzer şekilde, Iraklı bir göçmen de son dört yıldır İzmir ve İstanbul'da bir lokanta ve çeşitli inşaat işlerinde para biriktirebilmek için çalıştığını söylemiştir.

Kaçakçıların fiyatları, verdikleri yemek, kalacak yerhatta can yeleğinin dahil olup olmadığı gibi hizmetlere göre değişiyor” demiştir. Bazı göçmenlerin bir AB ülkesine doğru yolculuklarına devam etmek istemelerine rağmen İzmir'de sıkışık kaldıkları ve kaçakçılara ödeme yapacak parayı biriktirebilmek için kayıt dışı çalışmaz zorunda kaldıkları gözlemlenmiştir

Kaçakçılara yapılan ödeme yöntemine gelince, mülakat yapılan göçmenlerin bazıları ödemeyi yolculuklarının en başında nakit olarak, “her şey dahil” şekilde anlaşarak yaptıklarını; bir kısım göçmen ise yolculüğün her bir bölümü tamamlandıktan sonra ödemeyi parçalı şekilde yaptıklarını belirtmiştir. Göçmenlerin büyük çoğunluğu herhangi bir AB ülkesine ilk giriş yapıldığında ödemenin gerçekleştiğileceğinin şartıyla kaçakçıyla anlaştıklarını belirtmişlerdir. Ödemeyi en son aşamada yapmak, kaçakçının parayı alabilmesi için bazı girişimleri başarısız olsa bile Yunan Adaları'na göçmenleri geçirene kadar deneyeceği anlamına gelmektedir. Bu noktada belirtmek gerekir ki, Türkiye'de bulunan Suriyeliler “geçici koruma” statülerini ve buna bağlı hakları kapsamında, herhangi bir suça karışmadıkları sürece alikonulamaz ve geri gönderme merkezlerinde tutulamazlar⁸. Dolayısıyla yasa dışı çıkış yaparken yakalanın veya denizden kurtarılan Suriyeliler gerekli işlemleri yapıldıktan sonra serbest bırakılmaktadırlar. Haklarında idari gözetim kararı verilen diğer yabancılar ise 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda (YUKK) düzenlenen şartlara göre geri gönderme merkezlerinde tutulurlar. Bu kişiler dosyalarının değerlendirilmesi sonrasında menşe ülkesine veya transit ülkeye ya da üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilebilir⁹. Haklarında sınır dışı kararı alınanlara Türkiye'yi terk edebilmeleri için on beş günden az olmamak üzere otuz güne kadar süre tanınır. Bunun yanı sıra, idari gözetimin devamında zaruret görülmeyen yabancılar ise belirli şartlar dahilinde olmak üzere, bir adreste ikamet etme, belirlenecek şekil ve sürelerde bildirimde bulunma gibi idari yükümlülüklerle serbest bırakılabilirler.

Dolayısıyla birçok Suriyeli ve idari bir takım prosedürleri yerine getirmek şartıyla serbest kalan veya kendi imkanlarıyla ülkeyi terke davet edilen göçmenler, ulaşmak istedikleri yere varana kadar kaçakçılardan desteğiyle Türkiye'den yasa dışı çıkışını denemekte, kaçakçı da parasını alana kadar bu süreci desteklemektedir. Başarısız olsa bile defalarca bu süreci gitmek istediği yere ulaşana kadar tekrarlayan sadece Suriyeliler değildir. Yedi denemesinde de Yunanistan'a ulaşmayı başaramayan ve bir kez de İtalya'ya gemiyle gitmeyi deneyen Pakistanlı bir göçmen, bir keresinde Çanakkale'de botun su alması nedeniyle karaya geri dönüp, İstanbul'a döndüğünü, bir başka denemesinde ise kolluk kuvvetlerince yakalanıp ülkeyi belirtilen sürede kendi imkanlarıyla terk etmesi şartıyla serbest bırakıldığını belirtmiştir.

Çalışmaya katılan göçmenlerin beyanlarına göre kaçakçiya ödemenin ne şekilde yapıldığı paranın kime bırakıldığına göre değişmektedir:

- a) Paranın menşe ülkede aile üyelerine veya güvenilir bir kişiye, arkadaşa bırakılması¹⁰;
- b) Paranın geçiş ülkesinde güvenilir bir kişi, arkadaş veya akrabaya bırakılması;
- c) Paranın emanet ofise veya bu ofislerdeki şifreli bir kasaya bırakılması. Şifre, göçmenin ulaşmak istediği yere varması koşuluyla kaçakçıyla paylaşılmasında ve ancak bu koşulla ödeme yapılabilmektedir.

⁸ 6458 sayılı YUKK'un "Geçici Koruma" başlıklı 91.maddesi hükmü gereğince hazırlanan ve 22 Ekim 2014 tarihli ve 29153 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Geçici Koruma Yönetmeliği"ne göre Suriye Arap Cumhuriyetinden ülkemize gelen Suriyeliler ile vatandaşlar ve mülteciler geçici koruma kapsamına alınmışlardır. Yönetmelik "geri-göndermeye" ilkesine riayet ederek, geçici korumada kayıtlı olanlara Türkiye'de yasal kalış, eğitim, sağlık ve sosyal yardımına erişim imkanı sağlamaktadır.

⁹ 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki "coğrafi kısıtlamayı" kaldırmayan Türkiye, Avrupa dışı ülkelerden gelen sığınmacılara "mülteci" statüsü vermemektedir. Ancak bu durum Türkiye'nin Avrupa dışından gelen ve Türkiye'de uluslararası koruma talep edenlere karşı uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmediği anlamına gelmemektedir. Avrupa dışından gelen sığınmacılar Türkiye'de bireysel koruma statüsü için başvuruda bulunabilir ve statü belirleme süreçleri YUKK'a göre Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nce yürütülmektedir. Değerlendirme süresi sonunda bu kişilere "şartlı mülteci" veya "ikincil koruma" statülerini verilebilir.

¹⁰ Sınır dışı etme kararı alınmayacakları ilişkin şartlar YUKK'un 55.maddesinde düzenlenmektedir. Bu durum uluslararası koruma başvuruları kapsamında değerlendirilebilecek kişilerin göz ardi edilmemesini de sağlar.

¹¹ Bu ödeme şartının daha çok Pakistan ve Afgan uyruklu göçmenlerde yaygın olduğu gözlemlenmiştir. Kaçakçuya ödemeyi Pakistan veya Afganistan'da kalan göçmenin aile üyeleri yaparak kaçakçı tarafından organize edilen süreçte dahil olmaktadır. Buna ek olarak, görüşülen iki Pakistanlı göçmenin hikayesinde olduğu gibi kaçakçının aile tarafından bizzat bulunup tercih edildiği ve tüm detayların ayarladığı durumlar da yaşamaktadır. Bu örnekler, OECD (2015) raporunda belirtildiği gibi bazı ailelerin düzensiz göçü gelecekte elde edecekleri kazanç için yatırımı gibi gördükleri anlayışını yansımaktadır. Aileler kaçakçuya verdikleri parayı, yakınları veya çocukları Avrupa'ya ulaşır çalışmaya başladığında kendilerine gelir olarak geri donecek yatırım gibi düşünmektedirler.

Almanya'da aile birleşimine başvuran ve olumlu yanıt alamazsa kaçakçıyla iletişime geçeceğini belirten bir Suriyeli, "Eğer Bulgaristan kara sınırı üzerinden geçmeyi deneseydik, orada kaçakçı da sizinle sınırı geçiyor ve ödemeyi sınırı geçtikten sonra kendisine yapıyorsunuz. Ancak bu bölgede, İzmir'de parayı üçüncü bir kişiye bırakmamız gerektiğini öğrendik." demiştir. Üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek üzere sığınma başvurusunda bulunan bir başka Suriyeli ise İzmir'de bazı kaçakçılardan ödemeyi çıkış noktasında bota binmeden önce talep ettiklerini belirtmiştir. Yerleşik bir Suriyeli ise, "Eğer İzmir'de paranızı bırakabileceğiniz bir akrabانız veya arkadaşınız yoksa, o zaman paranızı bir emanet ofise bırakabilirsiniz. Bu ofisler, ödediğiniz toplam miktar üzerinden %10 komisyon almaktadır. Tüm Suriyeliler Basmane'deki bu meşhur ofisleri bilirler." şeklinde bilgi paylaşmıştır. Bu ödeme modeli, görüşme yapılan bir otel yöneticisi, lokanta işleten bir küçük işletme sahibi ve ayrıca bu ofislere çeşitli operasyonlar düzenleyen emniyet yetkilileri tarafından da teyitlenmiştir.

Kaçakçılardan fiyatları, sınır kontrollerinin sıklaştırılması veya sınırların kapatılması gibi göç politikalarındaki değişikliklerden de önemli ölçüde etkilenmektedir. Bu politika değişikliklerin göçmenlerin kararlarında da doğrudan etkisi bulunmaktadır. Mülakat yapılan bir Suriyeli, göç politikalarının etkisi kapsamında kendi karar sürecini şu şekilde ifade etmiştir: "Eğer ki Avrupa'ya ulaşabilsek, hiç kimse bizi geri gönderemez. Bu nedenle kesinlikle Avrupa'ya gitmeyi deneyeceğim. Daha pahalı ancak daha güvenli olan Bulgaristan kara sınırından geçmeyi denedim. Çocuklarım öndeği kamyondaydı, onlar geçti ancak benim bulunduğu kamyon yakalandı. Şimdi daha ucuz olduğu için deniz yolunu deneyeceğim. Tehlikeli lastik botlarla Yunanistan'a geçmek için fiyatların düşüğünü ancak daha güvenli jet botların fiyatlarının da arttığını biliyorum.". Bu ifadeleri destekler nitelikte bir başka Suriyeli de hem karadan geçiş fiyatlarının hem de Yunanistan'a geçişin lastik botlar yerine daha hızlı botlar kullanıldığı için arttığını belirtmiştir.

2.7.2 Göç rotalarında değişiklik

Araştırma, göçmenlerin hedef AB ülkelerine ulaşmak için, Yunanistan yerine İtalya'yı ilk giriş ülkesi olarak tercih etmeye başladıklarını göstermiştir. Eskiden de kullanılan, yeni bir rota olmamakla bu değişiklikte hem kaçakçı fiyatlarının hem de kaçakçılardan bizzat kendilerinin göçmen kararlarında etkili olduğu görülmüştür. Göçmenler her ne kadar Türkiye ve Yunanistan arasında lastik botlarla geçiş fiyatlarının 1.000 Amerikan dolarından 300-500 Amerikan dolarına kadar düşüğünü belirtse de, Yunanistan'dan Almanya'ya ve diğer AB ülkelerine olan rotanın çok daha pahalandığını vurgulamışlardır.

Artan sınır kontrolleri veya sınırların kapatılması yönündeki gelişmelerin hem göçmenlerin kararlarında hem de göçmen kaçakçılardan para kazanmak yeni yöntemler geliştirmesinde etkili olduğu görülmüştür. Yunanistan sınırının kapalı olduğunu bilen bir Suriyeli, "Daha önceki senelerde gitmek istediğimiz ülkeleri sebebiliyoruz ve 1-2 hafta içinde beklemeden yolumuza devam edebiliyorduk. Ancak şimdi aylarca Yunanistan'daki kamplarda beklemek zorundayız." demiştir. Bir diğer göçmen ise, "Yunan adalarına geçmek için kaçakçilarla anlaşmayı düşünmüyorum çünkü kuzenim bir ay önce geçti ve hala orada kampta. Yunanistan'da uzun süre kampta tutulacağıma Türkiye'de kalıp beklemeyi tercih ederim." diye eklemiştir. Pakistanlı bir göçmen ise anlaştığı kaçakçının ona Yunanistan üzerinden bir rota olduğundan hiç bahsetmediğini, ancak doğrudan İtalya'ya gitme fırsatından bahsettiğini belirtmiştir.

Türkiye-Suriye sınırının kapalı olmasından dolayı ise, mülakat yapılan bazı Suriyeliler Türkiye'ye Irak sınırı üzerinden giriş yaptıklarını belirtmişlerdir. İzmir'de aile birleşimi başvurusu sonucunu bekleyen bir Suriyeli kaçakçının yönlendirmesiyle Suriye sınırı kapalı olduğundan haberdar olduğunu ve Irak sınırına giderek Türkiye'ye giriş yaptığını anlatmıştır.

Göçmen beyanlarını destekler nitelikte, görüşülen kolluk görevlileri de Ege Denizi'ndeki kaçakçılık faaliyetlerinde lastik botlar yerine artık daha çok büyük ticari gemilerin, jet ve fiber botların, özel yatların kullanımının arttığını belirtmiştir.

Daha önceki senelerin aksine, kaçakçılar oteller yerine göçmenleri kaçakçılardan kendi evleri veya kiraladıkları evlerde konaklatmaktadır.

2.7.3 Kullanılan ulaşım araçlarında değişiklik: Lastik botlar yerine gemi ve jet botlar

Göçmen beyanlarını destekler nitelikte, görüşülen kolluk görevlileri de Ege Denizi'ndeki kaçakçılık faaliyetlerinde lastik botlar yerine artık daha çok büyük ticari gemilerin, jet ve fiber botların, özel yatların kullanımının arttığını belirtmiştir. İstanbul'a ek olarak, Antalya ve Mersin'in yeni değil ancak göç rotasının Akdeniz'e yönelmesiyle göçmen kaçakçılarının göçmenleri büyük ticari gemilerle yolculuk için yönlendirdiği şehirler olarak öne çıktıgı gözlemlenmiştir. Bazı göçmenler ve görüşülen kamu görevlileri, açık denizde bekleyen gemilere göçmenleri küçük botlarla taşımak için bu şehirlerin kaçakçılar tarafından hareket noktaları olarak kullanıldığını ifade etmiştir. Doğrudan İtalya'yı hedefleyen bu gemiler için kaçakçılar kişi başı 5.000 ile 8.000 Amerikan doları talep etmektedir.

Emniyet ve Sahil Güvenlik Komutanlığı ile yapılan görüşmelerde, Gürcü, Ukraynalı ve Rus uyruklu kaçakçıların son dönemlerde sayılarının artmaya başladığı, özellikle gemi ve yatları kullanan personel olarak kaçakçılık faaliyetlerine dahil oldukları belirtilmiştir. Bu durumda göçmenleri taşıyan gemiler sadece Türkiye değil, düzensiz göçmenlerin kullandığı deniz rotasına komşu diğer ülkelerin limanlarından da hareket ettiği için, bu ülkelerin göçmen kaçakçılığına karşı işbirliği ve koordinasyon içinde daha etkin mücadele etmesi gerekmektedir.

2.7.4 Geçici konaklama mekanlarında değişiklik: Oteller yerine meskenlerde konaklama

Daha önceki senelerin aksine, kaçakçılar oteller yerine göçmenleri kaçakçıların kendi evleri veya kiraladıkları evlerde konaklatmaktadır. Buna ek olarak, göçmenler de oteller yerine, geçici süre bulundukları şehirlerde varsa arkadaşları veya akrabalarının evlerinde kalmaktadırlar. Oteller yerine evlerde kalış eğiliminin arttığı emniyet görevlileriyle yapılan görüşmede de vurgulanmıştır. Göçmen kaçakçılığına karşı düzenledikleri operasyonlarda, kaçakçıların çıkış için en iyi zamanı kollarken (hava şartları, kolluk kuvvetleri kontrolleri) göçmenleri geçici süre kendi evlerinde veya kiraladıkları evlerde veya arkadaşlarının evlerinde tutuklarını tespit ettiklerini belirtmişlerdir. Buca ve Karabağlarda bu amaçla kullanılan evlerin yaygın olduğu belirtilmiştir. Bazı kaçakçılar geçici konaklama için ürettikleri sahte kimlik belgeleri ve pasaportları kullanarak otellerde kalışları da organize etmeye devam etmektedirler.

Bu yeni eğilime ve dolayısıyla kaçakçılık faaliyetlerine, özellikle yerleşik göçmenler kimi zaman bilerek kimi zaman da bilmeyerek dahil olmaktadır. Bu araştırma için mülakat yapılan ve kaçakçılarla anlaşarak Türkiye'den ayrılmayı planlayan düzensiz göçmenlerin bir kısmı İzmir'de yerleşik olan akraba ve arkadaşlarının yanında geçici süre kalmaktaydı. Üç yıldır İzmir'de yaşayan ve Avrupa'ya gitmeyi düşünmeyen bir Iraklı, özellikle 2016'da Yunanistan'a geçmeden önce bazı akrabalarını geçici süre evlerinde ağırladıklarını belirterek, "Evimiz çok büyük değil ancak diğerleri de gelmek isterse 1-2 kişiyi ağırlayabiliriz. Kadifekale'de birçok Suriyeli bu şekilde akraba ve arkadaşını Yunanistan'a geçene kadar geçici süre evinde misafir ediyor. Bazıları ayrıca akrabası veya arkadaşı Yunanistan'a ulaşırsa kaçakçuya ödenmesi gereken parayı tutmayı kabul ediyor." demiştir. İzmir'e 3-4 sene önce yerleşen Suriyelilerin oluşturdukları ağ, yasa dışı yollarla Türkiye'den ayrılmak isteyen ve İzmir'de transit bulunan Suriyelilere geçici konaklama sağlamanın yanında, ayrıca "iyi ve güvenilir" kaçakçı bulma konusunda da referans sağlayan önemli bir bilgi kaynağıdır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Haziran 2017 verilerine göre İzmir, kayıtlı 111.482 Suriyeli ile Türkiye'de en fazla Suriyelinin bulunduğu sekizinci İldir. (GİGM, 2017a).

Kahramanlar'da görüşülen bir otel yöneticisi, 2015'te göçmenlerin otellerinde kalmasından dolayı çok para kazandıklarını söylemiştir. Ancak, hem geçiş sayılarının azalması, hem kaçakçıların göçmenleri oteller yerine evlerde konaklattırmaları hem de göçmenlerin kendi akraba ve arkadaşlarının yanında kalması nedenlerinden kaynaklı, durumun artık değiştiğini eklemiştir. Yine Kahramanlar'da bir başka otelin resepsiyonunda çalışan Suriye uyruklu kişi hiçbir zaman yasa dışı bir işe karışmadıklarını, sadece kimlik ve pasaportu olan göçmenleri müşteri olarak kabul ettiğini belirtmiştir. Bir başka otel yöneticisinin de söylediğgi gibi, Suriyeli otel çalışanı da "Güvenilir bazı kaçakçılar biliyoruz ve sadece onların getirdiği kişileri kabul ediyoruz. Bu bölgedeki oteller düzgün iş yapmak için sadece kendi bildikleri kaçakçılara güvenirler. Belgeleriniz olmadan bir yerlerde kalmak istiyorsanız Basmane'deki otellere gidebilirsınız. Ancak Kahramanlar'da her şey kuralına göre, yasal yapılmış." şeklinde ifade vererek, otel-kaçakçı ilişkisini otel-turizm acentesi ilişkisi gibi bir "iş" olarak tarif etmiştir. Bu görüşmeler göstermiştir ki kimi oteller doğrudan veya bilmeden dolaylı olarak kaçakçılık faaliyetlerine karışmaktadır. Basmane'de bulunan bir otelin yönetici ise yapılan görüşmede son iki senedir yaşanan gelişmeleri şu şekilde özetlemiştir: "2015'te, Basmane'deki otellerde günlüğü 10 Avro'dan 1 ile 5 gün arasında kalan çok fazla Suriyeli, Afgan ve Iraklı olduğu için, oteller yüksek ciro yaptı. Adalarla geçmeyi başaramayanlar tekrar geri gelip kaçakçılarının verdiği öneriler doğrultusunda yine aynı otelde kalıyordu. Şimdi ise çok az sayıda göçmen müşterimiz var. Kadifekale ve Buca'da arkadaşlarının ve akrabalarının yanında daha uzun süre kalabiliyorlar. 2016 ve 2017'de Yunan Adaları'na erişim zorlaştı, dolayısıyla daha uzun süre çıkış için beklemeleri gerekiyor ve bu süre otelde kalınrsa masraflı oluyor. 2015'te ise her gün çok fazla sayıda gelen göçmenlerle Basmane çok kalabalıktı. Tüm oteller dolu olduğu için insanlar kaldırımlarda uyuyordu ve İzmir'de çok kısa süre kalıp adalarla geçebiliyorlardı. Şimdi gelen de çok az.".

2.7.5 Cep telefonu kullanımı ve kaçakçılık faaliyetlerine etkisi

Araştırma bulguları göstermiştir ki, belirli bir göçmen grubu ne kaçakçı bulmak ne de göç yolculuğundaki rotasını takip etmek için cep telefonu kullanmamıştır. Cep telefonlarını daha çok göç yolculuklarının detaylarını kaçakçı ile görüşmek için kullandıklarını belirtmişlerdir. Telefonda konuşmaktansa da internet üzerinden farklı uygulamaları kullanarak kaçakçılarla iletişim kurmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Yeni bir telefon kartı almak kimlik belgeleri gerektirdiği için de internet kullanmayı hem erişim kolaylığından hem de evrak sunmak gibi güvenlik kontrolleri gerektirmeyi için daha çok tercih ettiklerini vurgulamışlardır. Afgan bir göçmen, kaçakçı ile iletişimde sadece "Messenger" uygulamasını kullandığını belirtmiştir.

Hem Suriyeliler hem de Afganlar Türkiye kara sınırından giriş yaparken, askeri sinyal ve radar sistemlerine yakalanmamak için cep telefonu kullanımının kaçakçılar tarafından yasaklandığını söylemiştir. Mülakat yapılan Suriyelilerden biri cep telefonunu Suriye'den Türkiye'ye olan yolculuğunda hiç kullanmadığını ancak botla Yunanistan'a geçmeyi denerken denizde mahsur kaldıklarında rüzgar ve dalga durumunu kontrol etmek için kullandığını belirtmiştir. Türkiye-Bulgaristan sınırını geçmeye çalışırken kaçakçı tarafından ormanda tek başına bırakılan göçmen de telefonun GPS özelliğini kullanarak kurtuluşunu anlatmıştır.

Khalaf'ın (2016) da belirttiği gibi, bu çalışma cep telefonlarının genellikle göçmenlerin aile ve arkadaşları ile iletişimini sağlamak amacıyla kullanıldığını göstermiştir. Bazı göçmenler, cep telefonlarını sadece aile ve arkadaşlarına hayatı oldukça ve güvenli şekilde ulaştıkları yerleri haber vermek için kullandıklarını belirtmiştir. Bir yere başarıyla ulaşmış olmanın bilgisi, aile veya güvenilir üçüncü kişi tarafından kaçakçuya ödemenin yapılabilmesi anlamına da gelmektedir. Bir diğer bulgu, bu araştırma-

İzmir'e 3-4 sene önce yerleşen Suriyelilerin oluşturdukları ağ, yasa dışı yollarla Türkiye'den ayrılmak isteyen ve İzmir'de transit bulunan Suriyelilere geçici konaklama sağlanması yanında, ayrıca "iyi ve güvenilir" kaçakçı bulma konusunda da referans sağlayan önemli bir bilgi kaynağıdır

"Güvenilir bazı kaçakçılar biliyoruz ve sadece onların getirdiği kişileri kabul ediyoruz. Bu bölgedeki oteller düzgün iş yapmak için sadece kendi bildikleri kaçakçılara güvenirler. Belgeleriniz olmadan bir yerlerde kalmak istiyorsanız Basmane'deki otellere gidebilirsınız. Ancak Kahramanlar'da her şey kuralına göre, yasal yapılmış"

ya katılan göçmenlerin deneyimlerine göre, kaçakçılar hakkında bilgi cep telefonları üzerinden sosyal medya kaynaklarından çok, akraba ve güvenilir arkadaşlarından edinilmektedir.

Doğrudan telefon üzerinden konuşarak görüşmektense, cep telefonu uygulamaları üzerinden kaçakçılarla görüşülmeli, kaçakçılıkla mücadelede emniyet mensupları için de yeni bir sorun alanı teşkil etmektedir. Daha hızlı ve güvenli bir iletişim kanalı sağlayan mobil uygulamalar, göçmen kaçakçısı olduğundan şüphelenilen kişilerin takibini zorlaştırmaktadır. Bu uygulamaların kullanılması kaçakçıların faaliyetlerini organize etmelerini kolaylaştırırken, müşterileri göçmenlerle de daha hızlı ve kolay iletişim kurmalarını sağlamaktadır. Ayrıca kolluk kuvvetlerinin sınır kontrollerden göçmenleri ve kaçakçılık ekibindeki diğer aktörleri hızlıca haberdar ederek yakalanma risklerini de azaltmaktadır.

Diğer taraftan, cep telefonu uygulamaları güvenlik güçlerinin şüpheli göçmen kaçakçılarının görüşmelerini takip edebilmelerini zorlaştırmakla kalmayıp Türkiye'de siber suçlara ilişkin mevzuat henüz yeni gelişmekte olduğu için suça esas teşkil edecek delillerin toplanılmasını de zorlaştırmaktadır. Türk Ceza Kanunu'nun 135.maddesi gereği yasada belirtlen şartlar kapsamında göçmen kaçakçılığı şüphelilerinin telefon görüşmeleri kayıt edilebilirken, telefon uygulamaları üzerinden yapılan görüşmelerin ekran çıktılarının suça esas teşkil edecek delil olarak kullanılabilmesi ve geçerliliği için siber güvenlik mevzuatının gereğince düzenlenmesi gerekmektedir.

2.8 Göçmenlerin “kaçakçı” algısı

Mülakat yapılan göçmenlerin %28'i kaçakçıları “suçu” olarak nitelendirmezken, çoğunluğu kaçakçıları “iyi adam/kaçakçı” ve “kötü adam/kaçakçı” ayrimı üzerinden tanımlamıştır

Bu araştırma, göçmen ve kaçakçı grupları arasındaki ilişkiyi daha iyi anlayabilmek için göçmenlerin kaçakçılarını nasıl algıladıklarını ve tanımladığını incelemeye çalışmıştır. Çalışmanın çarpıcı bir bulusu, mülakat yapılan göçmenlerin %28'i kaçakçıları “suçu” olarak nitelendirmezken, çoğunluğu kaçakçıları “iyi adam/kaçakçı” ve “kötü adam/kaçakçı” ayrimı üzerinden tanımlamıştır. Afgan bir göçmen, “Kaçakçılar bize yardım ediyor ve hak ettikleri parayı alıyorlar. Kaçakçı beni dolandırsa, o zaman suçu değildir.” derken, 20 yaşında Pakistanlı bir göçmen kaçakçıları “işini yapan” ve göçmenlere verdiği hizmet karşılığında parasını alan kişiler olarak tanımlamıştır. Türkiye'ye henüz 1 ay önce yasa dışı yollardan girmiş olan Pakistanlı bir göcmene kaçakçısını neden “iyi adam” olarak tanımladığı sorulduğunda ise, “İyi adam çünkü sözünü tuttu. Bana söylediğimi gibi 10 günden önce İran'dan Türkiye'ye gecebildim. Türkiye'den ayrılmak için bana en fazla 20 gün demişti ve şu sırada denizden devam edecek yolculuğumun detaylarını ayarlıyor.” şeklinde cevap vermiştir. İyi kaçakçıları işini profesyonelce yapmasıyla ilişkilendiren bir göçmen, iyi kaçakçıyı “insanlara yalan söylemeyen, onları dolandırmayan, göçmenlere yiyecek veren, onlara insan gibi davranışan, asla şiddet uygulayan, botta binecek kişi sayısı konusunda sözünü tutan, gitmek istediğiniz ülkeye varamazsanız parınızı almayan ve size geçene kadar yeniden deneme imkanı sunan kişiler” olarak tanımlamıştır. Göçmenler iyi kaçakçıları tanımlarken, “ülkelerindeki veya göç yolundaki tehlikelerden kaçan insanlara yardım eden”; “bota binecek kişi sayısı konusunda yalan söylemeyen”; “insanların hayatını tehlikeye atmayan” ve “gitmek istediğiniz yere sizi güvenli bir şekilde ulaştırmaya yardım eden kişi” gibi ifadeler kullanmışlardır. Mısır'dan Türkiye'ye gelen göçmen ise kaçakçıları para kazanmaya çalışan gariban Suriyeliler olarak tanımlarken, “diğer türlü neden bu riskli işi yapsınlar ki” demmiştir. Bir Suriyeli ise kaçakçıların çok iyi olduklarını ve insanları sefaletten kurtardıklarını belirtmiştir. Suriye'den Türkiye'ye kaçakçı aracılığıyla giren iki göçmen, kaçakçıları göçmenler için hayatlarını riske atan kişiler olarak tanımlamıştır. İçlerinden biri yaşadığı tecrübeyle söylemiştir: “Kaçakçı, sınırdaki askerlerini dikkatini çekerek bizim için kendini feda etti. Onu yakaladılar ve askerler onunla ilgilenirken biz de gizlice sınırdan içeri sizabildik.”. Üniversite mezunu olan ve kaçakçıyla Almanya'ya gitmek için 1.300 Amerikan doları ödeyen diğer bir Suriyeli “Kaçakçı üç saat boyunca, çok zor şartlarda bizimle

birlikte yürüdü. Yolda silahlı saldırıya maruz kaldık, çok tehlikeydi. Kaçakçı bizim için kendi hayatını riske attı.” diyerek kaçakçuya duyduğu minneti dile getirmiştir. Pakistanlı göçmen için ise dini etkenler kaçakçı algısında önemli bir unsur olarak ifade edilmiştir. Kaçakçısına güvendiğini ifade eden Pakistanlı göçmen, buna gerekçe olarak “o çok iyi bir Müslüman dolayısıyla asla yalan söylemez. O yüzden parasını en başta ona tam olarak ödedim. Burada gördüğüm kaçakçı ise çok kötü bir adam, hiçbir sözünü tutmadı, insanlara çok kötü davranışlıyor. Eğer İtalya’ya varamazsam, Pakistan’daki kaçakçının bana paramı geri ödeyeceğine eminim.” demiştir.

Göçmenler “kötü kaçakçı”yı onları kandıran, dolandıran ve gidecekleri yere güvenli bir şekilde ulaştıramayan kişiler olarak tanımlamışlardır. Yedi aydır Türkiye’den ayrılmayı başaramayan ve İstanbul’da uzun süre “güvenli ev”de kalan Pakistanlı bir göçmen, kaçakçısından zalm, insanlara çok kötü davranışan ve sözün tutmayan biri olarak bahsetmiştir. Afganistan’dan Türkiye’ye tüm yolculuğunu kaçakçı kullanmadan kendi planlayan üniversite mezunu Afgan göçmen ise tüm kaçakçıları “yalancı ve suçu” olarak tanımlamıştır. Benzer şekilde, iki diğer göçmen de kaçakçılar için “Onlar bu işi sadece para için yapan suçlular” demiştir. Bir başka göçmen ise, kaçakçıları çaresiz göçmenlerin onlardan başka seçenekleri olmadığını bildikleri için mağdur eden kişiler olarak tanımlamıştır. Son 3,5 yıldır İzmir’de aile birleşimi için bekleyen bir Suriyeli’nin, “IŞİD kelle alıp öldürüyor, kaçakçılar da denizde öldürüyor.” diyerek ifade ettiği gibi bazı göçmenler kaçakçıların insanları ölüme terk ettiklerini söylemişlerdir. Bir başka göçmen kaçakçılar için “korkunç” ifadesini kullanırken yasal ve güvenli yollar olması durumunda kaçakçı kullanmak zorunda kalmayacaklarını belirtmiştir.

2.9 AB-Türkiye Mutabakatının göçmen kaçaklığı işleyişine ve göçmenlerin karar süreçlerine etkisi

Araştırmada göçmenlere AB-Türkiye Mutabakatı hakkında bilgilerinin olup olmadığı, eğer biliyorlarsa bu mutabakatın izleyecekleri rota ve göç yolculuklarının zamanlaması gibi konularda kendi karar süreçleri nasıl etkilediği sorulmuştur. Bu soruları sorarken çalışma, ulusal ve uluslararası düzeydeki politikaların göçmen kaçaklığını ve göçmenlerin karar süreçlerine olası etkisini anlamayı hedeflemiştir.

Çalışmanın bir diğer çarpıcı bulgusu olarak, mülakat yapılan göçmenlerin %63 böyle bir anlaşma duymadıklarını ve bu konuda hiçbir fikirlerinin olmadığını beyan etmişlerdir. Ayrıca hepsi kaçakçılar tarafından da bu konudan hiç bahsedilmemiğini söylemiştir. Bazı göçmenler ise sadece Yunanistan sınırının kapalı olduğunu ve bu yüzden Yunanistan'a geçerlerse orada beklemek zorunda olduklarını bildiklerini ancak herhangi bir anlaşma kapsamında Yunanistan'dan Türkiye'ye iade edilen göçmenlerle ilgili hiçbir duyumlarının olmadığını belirtmişlerdir. Mısırlı bir göçmen ise bu mutabakatı bildiğini söyleyerek, “Evet, anlaşmayı biliyorum. Bu anlaşmayla Türkiye çok yakın zamanda tüm sınırlarını mülteciler için açacak.” demiştir. Mülakata katılan bir başka Suriyeli ise, “Bu anlaşma sayesinde bizim yaşam şartlarımızın iyileştirilmesi için Suriyelilere para verilecek. Kız kardeşim şu an Yunanistan'da kampta ve orası tipki bir haphane gibi.” demiştir.

Mutabakatı duyduğunu ve hakkında bilgisi olduğunu söyleyenlerin hepsi ya Suriye ya da Irak uyruklu olmuştur. Bu anlaşmanın göç yolculuguна ilişkin kararlarına hiçbir etkisi olmadığını belirten Suriye ve Iraklılar, kendilerinin hiçbir şekilde Türkiye veya Suriye'ye geri gönderilemeyeceklerini bildiklerini beyan etmişlerdir. Mutabakatı bildiğini söyleyen ve aile birleşimine başvurmuş olan tüm Suriyeliler aile birleşimine başvuranların da geri gönderilemeyeceğini bildiklerini söylemişlerdir. Görsülen Suriyelilerden biri, “Avrupa'ya ulaşan birini geri göndereceklerini sanmıyorum. Sınırların bu

Göçmenler “kötü kaçakçı”yı onları kandıran, dolandıran ve gidecekleri yere güvenli bir şekilde ulaştıramayan kişiler olarak tanımlamışlardır

anlaşma yüzünden kapandığını biliyorum ancak Suriye'de hala savaş sürügü için hiç kimsenin Suriyelileri Suriye'ye geri göndermeyeceğini de biliyorum." demiştir. Bir diğer Suriyeli ise anlaşmanın sadece kağıt üzerinde olduğunu, bunun insanları geri göndermekle ilgili olmadığını, ayrıca Suriyeli ve Iraklıların geri gönderilemeyeceğin söylemiştir. Görüşülen bir Iraklı ise, "Anlaşmayı duyдум ama bildiğim kadarı ile hiç kimse Türkiye'ye geri gönderilmemi. Sakız Adası'na giden bir çok arkadaşım var ve hemen Birleşmiş Milletler'e mülteci statüsü başvurusu yaptılar. Benim de karım ve dört çocuğum Almanya'da. Öncelikle Sakız'a ulaşmam lazımdır." demiştir.

Araştırma, Batı Balkan sınırının kapatılması ve göçmenlerin aylarca Yunanistan'da kamplarda tutulması nedeniyle, göçmenlerin Ege'den Yunanistan'a kaçakçı aracılığıyla geçme talebinin önemli ölçüde düşüğünü göstermiştir. Mülakat yapılan birçok göçmen 800-1.000 Amerikan doları civarında olan fiyatların 300-500 Amerikan dolarına kadar düşüğünü söylemiştir. Batı Balkan rotasının kapanmasının özellikle Avrupa'da aile ferdi bulunmayan Suriyeliler, ayrıca Suriye dışında diğer uyruklardan olan göçmen ve mültecilerin hangi rota üzerinden Avrupa'ya ulaşmaya çalışacaklarına dair kararlarını etkilediği görülmektedir. Aile birleşimine başvurmak için Yunanistan'a ulaşmak isteyen Suriyelilerin, Batı Balkan rotasını kullanmaya ihtiyaçları olmadığı için hala Ege Denizi üzerinden Yunan Adaları'na erişmek istedikleri ve bu rotayı kullanmaya devam ettikleri gözlemlenmiştir.

Bu küçük ölçekli araştırmmanın ortaya koyduğu bulgular kapsamında, AB-Türkiye Mutabakatının kaçakçılık faaliyetleri ve göçmenler üzerinde üç temel etkisinin olduğu söylenebilir:

- 1) Kaçakçı fiyatlarında değişim (Ege Denizi'nden lastik botlarla geçiş için fiyatlarda düşüş, jet botlarla geçiş için fiyatlarında artış, Yunanistan'a geçiş sonrası AB ülkelerine devam edebilmek için fiyatlarda artış)
- 2) Kullanılan rota ve ulaşım araçlarında değişiklik (Lastik botlar yerine doğrudan İtalya'ya gitmek büyük gemiler)
- 3) Kaçakçılar tarafından mağdur edilen, sömürülen ve Türkiye'de sıkışık kalan göçmen ve mülteci sayısında artış

Son tespite ilişkin olarak, araştırma bulguları kaçakçılar tarafından sömürüye maruz kalan göçmenlerin bir kısmının insan ticareti boyutunda mağdur edildiği de ortaya koymuştur. Avrupa'ya ulaşmak isteyen ancak Türkiye'de sıkışık kalan, göçmen kaçakçılarının elinde İstanbul'daki güvenli ev denilen yerlerde esir gibi tutulan Pakistanlılar ve Afganlar'ın durumunun insan ticareti suçu kapsamında ciddi boyutlara varlığı gözlemlenmiştir. Ege kıyılarında düzensiz geçişe ilişkin kontrollerin artması ve özellikle Afgan ve Pakistan uyruklu olmak üzere birçok kişinin Yunanistan'dan Türkiye'ye geri gönderilmesi sonucunda, kaçakçılar eskisi gibi lastik botlarla adalara sık geçişler organize edememekte ve düzensiz göç rotası da daha çok İtalya'ya yönelmiştir. Dolayısıyla, eskisi gibi sık geçişler mümkün olamadığından, göçmenlerin büyük gemilere transfer edilebilmesi için 200-300 kişinin bir arada kaldığı "güvenli ev" denilen yerlerde uzun süre bekletildiği bazı göçmen mülakatlarında ifade edilmiştir. Bu evlerde gördükleri kötü ve insanlık dışı muameleyi Pakistanlı bir göçmen şöyle anlatmıştır: "Kaçakçının ayarladığı İstanbul'daki küçük evde 200 kişi bir arada kalıyordu. Evde kaldığınız her gün için, kaçakçılar Pakistan'daki ailenizden yediğiniz yemek ve karıştırası için ek para talep eder. Eğer kaçakçıya söz verdığınız geçiş parasını ödemeden evden ayrılmak isterseniz, sizi serbest bırakmak için kaçakçılar ailenizden fidye isterler. Kaçakçı eve her geldiğinde ve 'oyun başlıyor'¹¹ dediğinde 50-60 kişilik bir grup evden alınır ve çıkış noktasına götürülür. Eğer gemiye binmeyi başaramazsanız, başka gidecek yeriniz de olmadığı için tekrar kaçakçıyı arar ve eve geri dönersiniz.". Gidecek yeri olmadığı için sokakta başı boş dolaşan Pakistanlı bir göçmen, kaçakçılar tarafından kaçırılıp bu evlerde

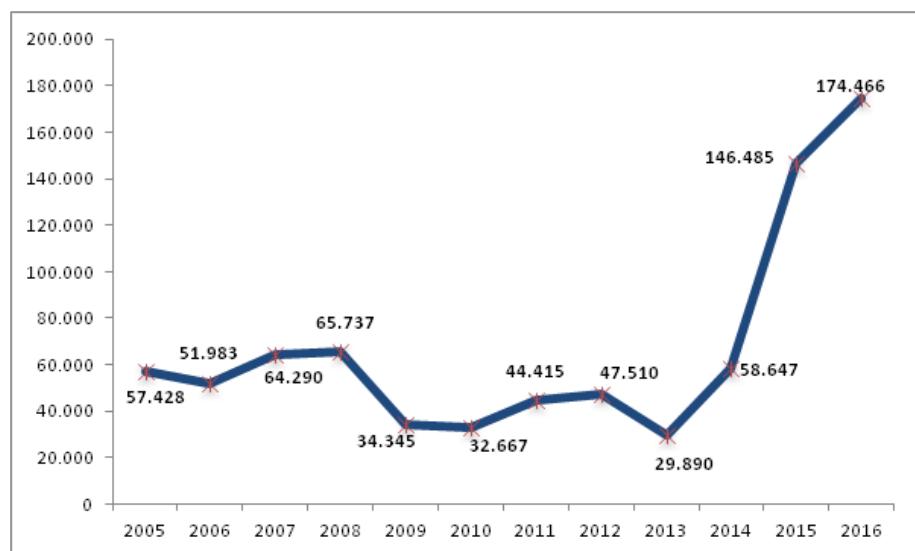
¹¹ Görüşülen tüm Pakistanlıların kullandığı "oyun başlıyor" ifadesinin kaçakçılar tarafından göçmenlerin evlerden alınıp çıkış yapılacak noktaya götürülmesi sürecinin başladığı anlamında kullanıldığı göçmenlerce aktarılmıştır.

esir alınacağını ve ailesinden fidye isteneceğinden korktuğu için İstanbul'dan ayrılop İzmir'de beklemeyi tercih ettiğini söylemiştir. Mülakat yapılan tüm Pakistanlılar, kaçakçılar tarafından Pakistanlıların kaçırılıp ailelerden fidye istenme olaylarının arttığını vurgulamıştır. Güvenli ev denilen yerlerin koordinasyonunu ve kimi kaçakçılık faaliyetlerini yürütenlerin ise Pakistan uyruklu Türk vatandaşları olduğu da bazı göçmenler tarafından not düşülmüştür.

2.10 Politika yapıcılar ve uygulayıcılar için bekłentiler ve alanda karşılaşılan zorluklar

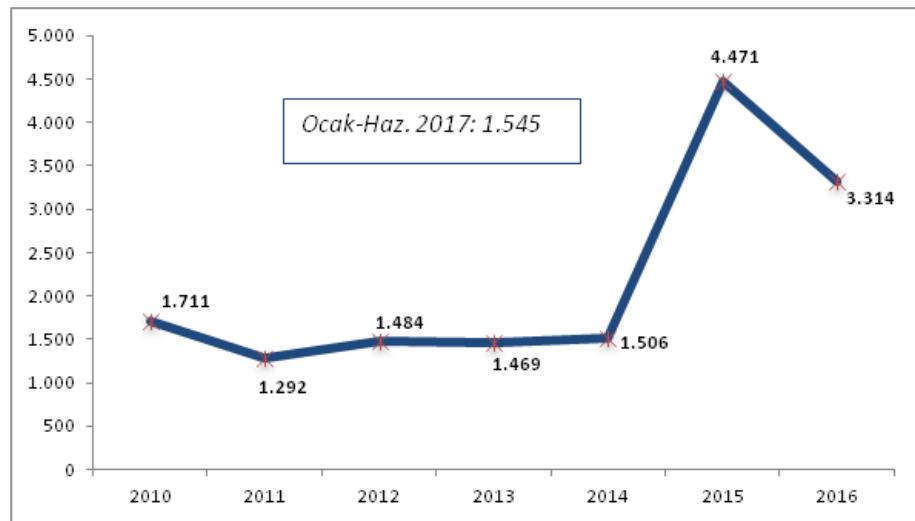
Türkiye, yasal ve idari alanda özellikle son on yıldır attığı adımlar ve düzenlediği birçok başarılı operasyonlarla düzensiz göç ve göçmen kaçakçılığı ile mücadelede oldukça önemli bir mesafe katetmiştir.

Şekil 9. Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen sayısı

Kaynak: GİGM (2017b)

Şekil 10. Türkiye'de yıllara göre yakalanan göçmen kaçakçıları

Kaynak: GİGM (2017c)

Yasal mevzuat kapsamında Türkiye, Birleşmiş Milletler Sınırashan Organize Suçlarla Mücadele Sözleşmesi (Palermo Sözleşmesi) ve bu sözleşmenin eki olan İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadınların ve Çocukların Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol'ü imza-

Türkiye'ye yönelen göçmen akınlarının sayılarının yüksek olması ve buna ek olarak gelişen teknolojiyle çok daha hızlı hareket edebilen göçmen kaçakçıları, bir yandan düzensiz göçle mücadele ederken bir yandan da kaçakçılara karşı operasyonlar düzenleyen Türk makamlarının üzerinde önemli yük oluşturmaktadır

layarak, söz konusu sözleşme ve protokolü 2003'te iç hukukuna dahil etmiştir. Bu bağlamda, Türkiye göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçlarına ilişkin tanımları geniş anlamda kabul ederek, ceza kanunundaki ilgili suçları da Palermo Sözleşmesi ve ekli Protokolüne uyumlu hale getirmiştir. AB süreci kapsamında da, göç ve ilgili konuların mevzuatında yaptığı değişiklik ve getirdiği yeni düzenlemelerle mevzuatın AB mütesabatı ile uyumlu hale getirilmesini kolaylaşmıştır. Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti ile mücadelede bir seri önlem alarak işlenen suçlara yönelik cezalar da arttırlılmıştır.

2014'te yürürlüğe giren ve insanı değerler temelli bir yaklaşım çerçevesinde hazırlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun kabulü ile, göç ve sığınma alanında bir çok yasal ve kurumsal yeni düzenleme yapılmıştır. Kolluk ve adli birimler arasında artan işbirliği, YUKK ile kurulan ve sivil bir otorite olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün göç ve sığınma politikalarına müdahale olması, Emniyet ve Jandarma'nın düzensiz göçle özverili mücadele ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın başarılı arama ve kurtarma operasyonları Türkiye'nin düzensiz göç ve göçmen kaçakçılığı mücadeleşine oldukça önemli katkılar sağlamıştır. Ancak, Türkiye'ye yönelen göçmen akınlarının sayılarının yüksek olması ve buna ek olarak gelişen teknolojiyle çok daha hızlı hareket edebilen göçmen kaçakçıları, bir yandan düzensiz göçle mücadele ederken bir yandan da kaçakçılara karşı operasyonlar düzenleyen Türk makamlarının üzerinde önemli yük oluşturmaktadır.

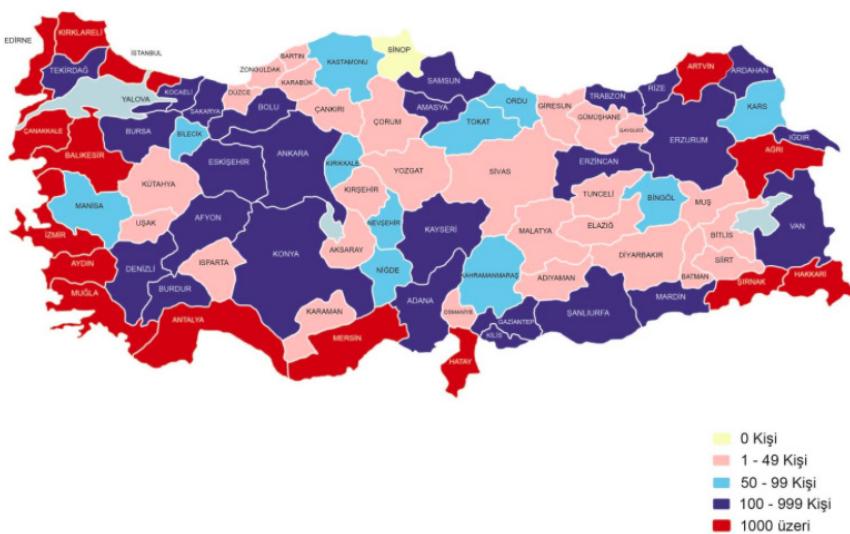
İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Emniyet Müdürlüğü, Jandarma Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı düzensiz göç ve göçmen kaçakçılığı ile mücadelede alanda en etkin şekilde görev yapan temel kurumlardır. Kaçakçılık ve organize suçlarla mücadele şube müdürlükleri (KOM) ise, Emniyet Müdürlüğü altında göçmen kaçakçılığı dahil özelde tüm organize suçlara yönelik kurulmuş bir birimdir.

Araştırma kapsamında kolluk kuvvetleri ve kurumlarla yapılan görüşmeler, göç alanında ulusal ve uluslararası düzeyde kararlaştırılan politikaların bölgesel ve yerel düzeyde farklı yansımaları olabileceğini ve yeni sorunlarla mücadeleyi de beraberinde getirebileceğini göstermiştir. Örneğin Suriyeliler geçici koruma kapsamında oldukları için her ne kadar kayıtlı oldukları illerde bulunmaları beklense de, eğer yasal olmayan yollardan Avrupa'ya gitmeyi planlıyorlarsa son çıkış noktalarından biri olan İzmir'e kadar ülke içinde rahat hareket ederek gelebilmekte, yasa dışı çıkış yaparken yakalansalar bile uluslararası koruma statüsü ile serbest kalabilmektedirler. Bu süreç, Suriyeli kişi ulaşmak istediği yere varana kadar kısır döngü şekilde devam etmektedir. Sadece Suriyeliler değil, diğer uyruklu yabancılar da Türkiye'de yol kontrollerine denk gelmedikleri sürece İzmir'e kadar seyahat edebilmektedirler. Ayrıca, kaçakçılar tarafından düzenlenen sahte seyahat belgeleriyle de (geçici koruma kimlik kartı, oturum izni vb.) Türkiye'ye düzensiz olarak herhangi bir belge sunmadan girmiş kişiler yine Ege kıyılarına rahat ulaşabilmektedirler (Aksel et al., 2015). Bu durum özellikle Ege Bölgesi'nde son çıkış noktasında görev yapan personelin üzerine ek bir iş yükü getirmektedir. Avrupa yolu üzerinde düzensiz göçmen, sığınmacılar ve kaçakçılar için en çekici rotalardan biri olan Ege bölgesi, Türkiye'nin en uzun (2.800 km) ve coğrafi nedenlerle kontrolün çok da kolay olmadığı deniz sınıridir. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün (2016) kaçakçılık ve organize suçlarla mücadele raporuna göre İzmir, 2015 yılı kaçakçılık olay sıralamasında 1.502 olay ile listenin ilk sırasında yer almaktadır. İzmir'i 1.416 olay ile Adana ve 1.030 olay ile Hatay takip etmektedir.

Özellikle göçmen kaçakçılığı ile mücadelede görev yapan polis yetkilileri, hali hazırda göçmen kaçakçılığı şebekeleri ve liderlerine yönelik birçok operasyon düzenlerken diğer taraftan da Ege sahillerinde yasa dışı çıkışları engellemeye yönelik operasyonlar yürütüklerini belirtmiştir. Yakalanan göçmen

sayılarının büyüklüğü ve yasa dışı çıkış olaylarının sıklığı düşünüldüğünde, GİGM'ne kişilerin teslimi öncesinde kolluk kuvvetlerinin yasalara ve uluslararası standartlara uygun şekilde tamamlaması gereken birçok adli ve idari prosedür, tahlükat süreci bulunmaktadır. Bunlardan bazıları idari gözetim işlemleri, parmak izi alınması, doktor raporu alınması, tercüman tahsis edilmesi, kimlik sorgulamalarının yapılması, hassas kişi ve grupların tespit edilip işlem yapılması, yakalananların insani koşullarda yeme-içme, sağlık gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Dolayısıyla hali hazırda sınırlı kaynaklarla çalışan personelin bir yandan operasyonlar düzenleyip yüksek sayıarda yakalamalar gerçekleştirmesi, diğer yandan da bürokratik prosedürleri ve özenle yerine getiriyor olması özellikle Ege'de bölgesinde görev yapan kolluk birimlerinin iş yükünü ağırlaştırmaktadır. Bu bağlamda, düzensiz göçmen ve göçmen kaçakçılara karşı düzenlenen operasyonlara ayrılan zaman ve emeğin çoğu, sayıların yüksek olması gibi nedenlerden dolayı bazen tahlükat süreçlerine harcanmak zorunda kalmaktadır. 2016 yılında yakalanan düzensiz göçmenlerin illere göre dağılımını gösteren haritadan da anlaşılabileceğii gibi, Ege kıyılarındaki iller Türkiye genelinde özellikle yasa dışı çıkış kapsamında en yüksek sayıda düzensiz göçmenin yakalandığı illerdir.

Şekil 11. 2016 yılında yakalanan düzensiz göçmenlerin illere göre dağılımı

Kaynak: GİGM, 2017c

Şu da unutulmamalıdır ki, alanda görev yapan kolluk kuvvetleri ve GİGM çalışanlarının gerek personel gerekse düzenledikleri operasyon ve yürütükleri işlemlerde tam kapasiteyle oldukça zor şartlarda birçok travmatik olaya tanık olarak görevlerini özveriyle yürütüyor olması, buna bağlı olarak personel kapasite ve destek sistemlerinin geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra, var olan kısıtlı kaynakların, düzensiz göç operasyonlarında araçlar veya tekne kaptanı gibi kişilerin yakalanmasında ağırlıklı kullanılmasındansa, göçmen kaçakçılığı şebekelerine ve organizatörlerine yönelik büyük operasyonlar için değerlendirilebilmesi düzensiz göç ve göçmen kaçakçılığı ile mücadelede daha uzun dönemli ve etkin sonuçlar sağlayabilir.

Kolluk kuvvetlerinin karşılaştığı bir sorun da, yakalanan düzensiz göçmenlerin genellikle ülkemize geri gönderilme korkusu ile isim, uyruk, ve yaş gibi kimlik bilgilerini doğru beyan etmemeleridir. Görüşülen yetkililer, bir hafta içinde aynı kişiyi defalarca yakaladıklarını ve kişinin her seferinde farklı kimlik beyan ettiğini belirtmiştir. Göçmen kaçakçılarının bu konuda göçmenleri yönlendirdiği

Var olan kısıtlı kaynakların, düzensiz göç operasyonlarında araçlar veya tekne kaptanı gibi kişilerin yakalanmasında ağırlıklı kullanılmasından sonra, göçmen kaçakçılığı şebekelerine ve organizatörlerine yönelik büyük operasyonlar için değerlendirilebilmesi düzensiz göç ve göçmen kaçakçılığı ile mücadelede daha uzun dönemli ve etkin sonuçlar sağlayabilir

Görüşülen yetkililer, bir hafta içinde aynı kişiyi defalarca yakaladıklarını ve kişinin her seferinde farklı kimlik beyan ettiğini belirtmiştir

Daha önce küçük çapta, genelde bireysel ve parçalı şekilde işleyen kaçakçılık modelinin, sınırların kapatılması ve artan sınır kontrolleriyle sınırötesi ağlara dahil olmaya başlayarak işleyişini uluslararası boyuta taşıdığı görülmüştür

ve göçmenler için önemli bir bilgi kaynağı olduğu vurgulanmıştır. Yetkililer, kaçakçıların değişen politikalara karşı çok hızlı şekilde strateji, yöntem ve işleyişlerini değiştirdiklerinin altını çizmiştir. Kaçakçılar bu bağlamda ilgili haberleri, yeni kararları ve göç mevzuatına ilişkin atılan tüm adımları herkesten daha önce, hızlı ve güncel bir şekilde takip etmekte ve göçmenleri buna göre yönlendirmektedir. Deniz yoluyla geçmeyi ilk denemesinde başaramamış Afgan bir göçmen, kaçakçının botu kullanan İran uyruklu bir başka göcmene acil bir durumda onları gelip kurtarması için Türk Sahil Güvenliğinin telefonunu verdiğini söylemiştir. Bir başka Afgan göçmen ise kaçakçının ona verdiği bilgileri şöyle anlatmıştır: "Kaçakçı bana eğer seni polis yakalarsa ve Arapça biliyorsan, Arapça konuş ve Suriyeli olduğunu söyle dedi. O zaman hem koruma alabileceğimi hem de geri gönderilmeyeceğimi söyledi. Maalesef, Arapça bilmiyorum.". 17 yaşındaki Pakistanlı ise, "Kaçakçı bana eğer Türkiye veya İtalya'da polis tarafından yakalanırsam yaşından dolayı beni serbest bırakacaklarını söyledi. En kötü ihtimalle beni kısa süre kampa koyacaklarını zaten İtalya ve Almanya'daki kampların da şartlarının çok iyi olduğunu belirtti." demiştir. Bir başka Pakistanlı ise, "Kaçakçı, eğer İran'da polis beni yakalarsa büyük ihtimalle serbest bırakacağını, Türklerin ise iyi olduğunu kimseyi geri göndermediğini söyledi." şeklinde belirtmiştir. Eritreli bir göçmen de kaçakçının kendisine eğer Türkiye'de yakalanırsa polisin onu er ya da geç serbest bırakacağını çünkü Türkiye'de Eritre'nin diplomatik temsilciliği olmadığından Eritre'lilerin geri gönderilemeyeceği bilgisini paylaştığını aktarmıştır.

Türk Polisi ve Jandarma düzensiz göç ve göçmen kaçakçılarıyla karada mücadele ederken, Sahil Güvenlik de Ege Denizi'nde bir çok arama ve kurtarma faaliyeti yürütmektedir. Sahil Güvenlik yetkilileri yapılan görüşmede, Sahil Güvenliğin Doğu Akdeniz bölgesinde yürüttüğü "Akdeniz'de Güven" ve Ege Denizi'nde yürüttüğü "Ege'de Umut" harekatları kapsamında 2015'ten bu yana, yaklaşık 57.121 göçmenin denizden kurtarıldığı belirtilmiştir. 2015 ve 2016 arasında ise Türk Sahil Güvenliği tüm denizlerde toplam 128.741 düzensiz göçmeni denizden kurtarmıştır. (Türk Sahil Güvenlik, 2017). Ancak bu sayılar sadece yakalanan ve denizden kurtarılan sayıları yansımaktadır. Türkiye'yi deniz yoluyla terk eden düzensiz göçmen sayısı bu rakamlardan çok daha fazladır. Aynı dönemde 308 göçmen kaçakçısı da Sahil Güvenliğin düzenlediği operasyonlarda yakalanmıştır.

Ege'deki düzensiz göç ve göçmen kaçakçılığı ile mücadeleye yansımaları olan uluslararası bir düzenleme de 18 Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Mutabakatıdır. Bu düzenleme sonrasında, 2015 ve 2017 karşılaşıldığında Ege'deki düzensiz geçişlerin %97 gibi ciddi bir oranda, denizdeki ölümlerin ise 2015'te 1.145 iken 2017'de 80'e düşüğü rapor edilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2017). Görüşülen yetkililer de AB-Türkiye Mutabakatının sayıların düşmesinde büyük etkisi olduğunu belirtirken, bu düzenleme sonrası göçmen kaçakçılarının işleyiş modellerini değiştirdiklerinin de altını çizmiştir. Göç rotalarının yön değiştirdiği, kaçakçı fiyatlarının değiştiği ve lastik botların yerini büyük gemilerin aldığı belirtilmiştir. Buna ek olarak, Ege'de daha önce küçük çapta, genelde bireysel ve parçalı şekilde işleyen kaçakçılık modelinin, sınırların kapatılması ve artan sınır kontrolleriyle sınırötesi ağlara dahil olmaya başlayarak işleyişini uluslararası boyuta taşıdığı görülmüştür. Ulusal ve uluslararası düzeydeki bu politikaların bir etkisi olarak, göçmenler tarafından kısa rotalı servislerin daha az talep edilmesi, bunun yerine başlangıçtaki menşe ülkeyden varılmak istenen hedef ülkeye kadar uzun bir rotada, güvenli servis sağlayan kaçakçıların hizmetlerinin göçmenlerce tercih edilmesi neticesinde, yerel kaçakçılık ağları da sınırötesi ağlara dahil olarak evrilmektedir.

3. Sonuç ve Öneriler

Bu rapor ve ortaya koyduğu bulguların hedef kitlesi karmaşık bir konu olan göçmen kaçakçılığı üzerinde çalışan politika yapıcılar, uygulayıcılar, araştırmacılar, ve akademisyenlerdir. Göçmen kaçakçılığı

faaliyetlerinin yaygın olduğu İzmir'de yürütülen bu küçük ölçekli saha araştırması, kaçakçılar ve göçmenler arasındaki etkileşim ve bu ilişkinin göçmenlerin yolculuklarıyla ilgili kararlarına olan etkisine dair bir bakış açısı ve anlayış kazandırmaktadır. Bu araştırma aynı zamanda suç niteliğindeki kaçakçılık faaliyetlerinin, bunlardan faydalanan göçmenler için onları güvenli ortama eriştiren, tehlikeden ve ülkelerindeki karışıklık ve zulümden kaçmalarına yardım eden "iyi adam" algısını yansıtmaktadır. Son olarak, araştırma sahadan yerel bir bakış açısını yansıtarak karmaşık bir yapıya sahip göçmen-merkezli karar alma süreçlerine de ışık tutmaktadır.

Bu araştırma, göçmen kaçakçılığına ilişkin tüm politika unsurlarını kapsayan geniş bir değerlendirmeye yapmadığı için, genel politika önerilerinde ve tavsiyelerinde bulunmayı amaçlamamaktadır. Ancak, saha araştırmasından elde edilen bulgular, genelde Türkiye, özellikle de Ege bölgesinde göçmen kaçakçılığı ile mücadele çabalarının güçlendirilmesine aşağıdaki geleceğe yönelik politika beklenileri ışığında katkı niteliğindedir.

3.1 Kaçakçılara olan talebin azaltılması

Türkiye, düzensiz göç ve göçmen kaçakçılığı arasında karmaşık dinamiklerin ve ilişkilerin yer aldığı bir ülkedir. Türkiye'nin, Avrupa'ya ulaşmayı hedefleyen yüksek sayıda düzensiz göçmen için bir hem "transit ülke" hem de "hedef ülke" olması yeni bir durum değildir. Ancak son yıllarda Türkiye'ye ve dolayısıyla Avrupa'ya yönelen düzensiz göçmen sayılarındaki büyük artışla birlikte konuya uluslararası ilgi bir anda önemli ölçüde artmıştır. Bu bağlamda, kaçakçılar aracılığı ile genellikle Suriye, Irak, Afganistan, Pakistan ve Eritre'den Türkiye'ye yasa dışı yollarla girmek ya da çıkmak isteyen göçmenlerin sayısının yüksek olmasına bağlı göçmen kaçakçılığı da yaygındır.

Göçmen kaçakçılığı ile mücadelede geliştirilecek politikalar kaçakçılara olan talebi azaltmayı amaçlamalıdır. Araştırmanın da gösterdiği üzere, göçmenlerin kaçakçılara ihtiyaç duymasındaki en temel ortak neden güvenli ve yasal yolların bulunmamasıdır. Bazı göçmenler vize alma girişiminde bulunup başarısız olduklarından, bazıları da aile birleşimi ve üçüncü bir ülkeye mülteci olarak yerleştirilmeleri için yaptıkları başvuruların sonuçlarını uzun süredir bekliyorlardı. Bazı göçmenler ise gerekli nitelikleri taşımıyor olduklarına inandıkları için vize başvurusunda bulunmayı dahi hiç düşünmemiştir. Bu nedenle kaçakçıyla temas etmeyi normal ve göç yolculuklarının doğal bir parçası olarak kabul etmektedirler.

Artan sınır kontrolleri, nihayetinde düzensiz geçiş girişimlerini bir dereceye kadar caydırıp engellerken, diğer yandan da kaçakçıların gelir elde etmelerini ve kârlarını da bir süreliğine azaltmaktadır. Ancak bu durum göçmenlerin kaçakçılara olan talebi düşürmemektedir. Araştırma, bu girişimlerin sadece kaçakçıların kullandıkları rotaları, fiyat ve sunulan seyahat şekillerini değiştirmesine yol açtığını ortaya koymaktadır. Öte yandan, yasal çalışma izni imkanlarını genişletmek özellikle kayıt dışı çalışmanın sadece göçmenler için değil aynı zamanda yerel nüfus için de mevcut olduğu ülkelerde her zaman düzensiz göçü azaltmaya yol açmamaktadır.

Artan sınır kontrolleri, nihayetinde düzensiz geçiş girişimlerini bir dereceye kadar caydırıp engellerken, diğer yandan da kaçakçıların gelir elde etmelerini ve kârlarını da bir süreliğine azaltmaktadır. Ancak bu durum göçmenlerin kaçakçılara olan talebi düşürmemektedir.

Uluslararası korumanın daha çok insana hızlı ve güvenli şekilde sağlanması, özellikle sığınmacı ve mültecilerin kaçakçılara olan taleplerini düşürmek için en etkin yaklaşımdır. Üçüncü ülkelere yerleştirme adil ve sayıları yüksek kotalarla önerilmelidir. Dahası, yeniden yerleştirme ve aile birleşimi programlarına olan farkındalık ve ilginin artırılmasıyla göçmen ve mültecilerin kaçakçılara ihtiyaç duyması ve muhtaç kalması engellenebilir. Uluslararası Göç Örgütü'nün Türkiye ve Lübnan'daki Suriyeli ailelere yönelik Almanya aile birleşimi vizesi desteği veren "Aile Destek Programı" buna örnek

Ulusal ve uluslararası politikaların yerel düzeyde farklı ve karmaşık sorunları da ortaya çıkartabileceği ayrıca not edilmelidir AB-Türkiye Mutabakatı örneğinden de görüleceği gibi, düzensiz göçü önlemeye çalışırken, bu çabalar kaçakçılık ağlarının sınır ötesi boyutta profesyonelleşmesi veapisallaşmasına da yol açabilmektedir

iyi uygulamalardan biridir. Şüphesiz ki, bu girişimler politika yapıcıların bu tür programları kolay erişilebilir ve yaygın kılmasıyla gerçekleştirilebilir.

3.2 Alandaki uygulayıcıların yeni politika gelişimine katkıları

Kaçakçılık suçuya mücadele Türkiye'deki politika yapıcılarının öncelikli konularından biri haline gelmiştir. Araştırma, düzensiz göç ve göçmen kaçakçılığı ile mücadele kapsamında, 2016'da kararlaştırılan AB-Türkiye Mutabakatının özellikle Ege Bölgesi'ndeki yerel yönetimlerin konuya dikkatlerini artttığını ve buna ilişkin somut adımlar atılmasına yardımcı olduğunu teyit etmektedir. Ancak, ulusal ve uluslararası politikaların yerel düzeyde farklı ve karmaşık sorunları da ortaya çıkartabileceğinin ayrıca not edilmelidir. AB-Türkiye Mutabakatı örneğinden de görüleceği gibi, düzensiz göçü önlemeye çalışırken, bu çabalar kaçakçılık ağlarının sınır ötesi boyutta profesyonelleşmesi veapisallaşmasına da yol açabilmektedir. Araştırma, İzmir'deki daha az bağlantı üzerinden yapılanmiş gayri-resmî kurum ve kişilerin oluşturduğu kaçakçılık faaliyetlerinin, göç rotaları yön değiştirdikçe uluslararası ağlarla daha fazla bağlantılı hale geldiğini ve işleyişini değiştirdiğini göstermektedir. Bu nedenle, alanın uygulayıcılarının da karşılaşıkları sorunlar ve kendi alanlarına özel deneyimleri çerçevesinde çalışıkları bölgeye ve sahaya özgü politika önerileri sunarak genel politikanın gelişimine katkıda bulunmaları önemlidir.

Bu duruma iyi uygulama örneği olarak, Türk Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın göçmen kaçakçılarına verilen cezaların artırılmasına yönelik sunduğu dosyalar ve öneriler sonrasında mevzuatta yapılan değişiklik gösterilebilir. Yine Sahil Güvenliğin GİGM ile işbirliği içinde "Düzensiz Göç Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planının Karma Göç Akımları Odaklı Uygulanması" projesine verdiği katkılar alandan önemli deneyim paylaşımlarını politika yapım düzeyine taşımaktadır. Benzer şekilde, sahada göç yönetimi ve uygulamalarında görev alan kurumların sahaya dair temel bilgi kaynağı olmaları itibariyle ilgili, farklı bekleneler ve zorlukları tespit ederek mevzuat ve politikaların geliştirilmesine katkıda bulunmaları desteklenmelidir.

3.3 Transit ülkelerle işbirliği

Göçmen kaçakçılığıyla mücadele, sadece menşe ve hedef ülkelerin işbirliğini değil, aynı zamanda transit ülkelerle de işbirliğini gerektirmektedir. Araştırma, daha uzun ve karmaşık seyahatler için kaçakçıların göçmenlere sunduğu "her şey dahil"¹² tekliflerde, paranın ancak göçmenin ulaşmak istediği yere güvenle varması koşuluyla ödendiğini ortaya koymaktadır. Bazı durumlarda, göçmenlerin transit ülkelerde sıkışık kalmalarına neden olan politikalar, onları hem kaçakçılara mahkum etmeye hem de kaçakçıların paralarını alamamaları nedeniyle insan ticaretine maruz kalma ihtimallerini de artırmaktadır. Dolayısıyla menşe ve hedef ülkelerin işbirliği, mutlaka transit ülkeleri de onların sorun ve ihtiyaçlarını yansıtacak şekilde içermelidir.

3.4 Teknik destek programlarının genişletilmesi ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi

Jandarma, Polis, Sahil Güvenlik ve GİGM görevlileri dahil olmak üzere Türk yetkililer, sahadaki sorunlar ve gelişmelere yönelik hem kendi aralarındaki kurumlar arası işbirliğini geliştirmek hem de veri ve istihbarat paylaşımı için düzenli toplantılar gerçekleştirmektedirler. Konuya ilişkin politikaları yürütten kurumlar, ayrıca güncel veri ve istatistikleri de düzenli olarak kamu açık şekilde yayinallyamaya başlamışlardır. Bu tür uygulamaların genişletilerek yaygınlaştırılması hem geliştirilecek politikaların

¹² Göçmenler, hedefledikleri ülkelere ulaşana kadar geçikleri farklı transit ülkelerdeki hizmetlerin de ayarlanması için menşe ülkede anlaşıkları kaçakçılığa tüm hizmetleri içerecek şekilde büyük miktarda para ödemeyi kabul etmektedir.

daha iyi kurgulanması hem de buna yönelik akademik çalışmaların üretilmesini desteklenmesinde önem arz etmektedir.

Sahil Güvenlik yetkilileri yapılan görüşmede, özellikle son on yıl içinde sınır yönetimi ve düzensiz göç alanında AB eşleştirme programları dahil, birçok teknik destek ve uluslararası işbirliği programlarından verimli şekilde faydalandıklarını belirtmiştir¹³. Uluslararası Göç Örgütü'nün yürüttüğü işbirliği programları ve yürütülen projeler de göç, göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle ilgili konularda görev yapan kurum çalışanlarının bilgi, beceri ve kapasitelerinin artırılmasına katkı sağlamaktadır. Bu tür proje ve uluslararası işbirliği programlarının güçlendirilmesi ve bunun için var olan işbirliği alt yapılarının siyasi iradenin sürdürülebilir desteğiyle geliştirilmesi gerekmektedir. Buna ek olarak, özellikle yeni personel ve teknik ekipman ihtiyacı hemen hemen tüm kurum görüşmelerinde vurgulanmıştır.

3.5 Kaçakçıların gelirini düşürmek, engellemek

Türkiye'de özellikle son yılda yapılan yasal ve idari düzenlemelerle, göçmen kaçakçılığı suçuna ilişkin yaptırımlar artırılmıştır. Türk Ceza Kanunu'nun 79. maddesinin birinci fıkrasının sonuna eklenen "Suç, teşebbüs aşamasında kalmış olsa dahi, tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur." cümleyle, göçmen kaçakçılığına teşebbüs halı, tamamlanmış suç gibi cezalandırılacağı hükmüne altına alınmıştır. Türk Ceza Kanunu'nun 79. maddesine göre suçun temel şeklinin cezai yaptırımı üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adlı para cezasıdır. Suçun mağdurların hayatı bakımından bir tehlike oluşturması, onur kırcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi halinde, verilecek ceza yarısından üçte ikisine kadar artırılacaktır. Suça ilişkin ağırlaştırılmış cezalar verebilmek için, suçun örgütü olarak işlenip işlenmediğinin de iyi değerlendirilmesi gereklidir. Göçmen kaçakçılığı suçunun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, verilecek cezaların yarı oranında artırılacağı hükmü altına alınmıştır.

29 Nisan 2017 tarih ve 690 sayılı kanun hükmünde kararname uyarınca, YUKK'a eklenen bir maddedeyle göçmen kaçakçılığı suçunun işlenmesinde kullanılan araçlara, el konulacağı belirtilmiştir. Bu kapsamında göçmen kaçakçılarına verilecek ağır cezaların yanında, suçun işlenmesinde kullanılan taşıtlar ve bu fiil nedeniyle elde edilen maddi menfaatlerin müsadere edilmesi kaçakçıların elde ettikleri kazancın düşürülmesinde önemli bir araçtır. Göçmen kaçakçılığı suçunda müsadereye ilişkin hükümlerin uygulanması göçmen kaçakçılığı ile mücadelede etkin sonuçlar elde etmeye destek olacaktır. Suçun uluslararası mali boyutunun araştırılabilmesi için de, şüpheli para transferleri ve para aklama faaliyetlerine ilişkin mali soruşturmaların uluslararası işbirliği kapsamında yürütülebilmesi önemlidir.

Bu noktada belirtmek gereki ki, Türk Ceza Kanunu'nun 79. ve 80. maddeleri uyarınca göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçlarından hem açılan dava sayısı hem de bu davalarда verilen mahkumiyet karar oranları artmıştır. Adalet Bakanlığı'nın istatistiklerine göre, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçu kapsamında 2015'te açılan ceza davalarının %71,4'üne mahkumiyet kararı verilmiştir.

Göçmen kaçakçılarına verilecek ağır cezaların yanında, suçun işlenmesinde kullanılan taşıtlar ve bu fiil nedeniyle elde edilen maddi menfaatlerin müsadere edilmesi kaçakçıların elde ettikleri kazancın düşürülmesinde önemli bir araçtır

13 AB'nin İstikrar ve Barış'a katkı Aracı (Instrument contributing to Stability and Peace) mali programı kapsamında, Türk Sahil Güvenliği'ne arama ve kurtarma operasyonlarının kapasitesini güçlendirmek, arama ve kurtarma botlarını fonlamak, diğer hayat kurtarıcı ekipmanlarının alımı ve personelin eğitimini desteklemek için 20 milyon Avro tahsis edileceği belirtilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2016).

Tablo 1. TCK uyarınca göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçundan verilen karar dağılımları

Mahkumiyet	Beraat	Yetkisizlik, Görevsizlik, Birleştirme	Hüküm açık- lanmasının geri bırakılması	Hüküm ve- rilmesine yer olmadığı	Diğer ka- rarlar
4,985 (%71,4)	1,147 (%16,4)	463 (%6,6)	81 (%1,2)	37 (%0,5)	271 (%3,9)
Toplam karar sayısı					6,984

Kaynak: Adalet Bakanlığı, 2015b

Araştırmadan vurguladığı gibi, göçmen kaçakçılığı ağları Türkiye'de ve sınırı aşan boyutta çok farklı aktörlerin dahil olduğu karmaşık bir yapıda işlemektedir. OECD (2015)'nin önerisi doğrultusunda, kaçakçılık faaliyetlerine dahil olan bu aktörlerin belirlenmesinde göçmenlerle birlikte çalışmak ve karşılığında da bu göçmenlere özel vize ve oturum izinleri sağlayabilmek, göçmen kaçakçılarının tespiti ve iş modellerinin çökertilmesinde dolayısıyla da kaçakçıların gelir elde etmesinin önlenmesinde önemli bir caydırıcı yaklaşım olabilir. Kaçakçılar, istedikleri ülkelere güvenli bir şekilde varan göçmenlerin verdiği referanslar ve onlarla kurdukları güven ilişkisi üzerinden yeni müşteriler kazanmaktadır. Dolayısıyla, özellikle transit göçmenler, mülteciler ve yerleşik göçmen ağları daha yakından incelenip, kaçakçıların hızlıca gelişen işleyiş modelleri ve bağlantıları hakkında kaçakçılıkla mücadele süreçlerine katkı sağlayabilir. Bunun yanında, göçmen-kaçakçı ilişkisi de kaçakçılık faaliyetlerini ve izlenen yöntemleri daha iyi anlamak ve buna bağlı daha etkin politikaların üretilebilmesi için detaylı şekilde çalışılmalıdır.

Son olarak, unutulmamalıdır ki, bölgesel ve yerel düzeydeki düzensiz göç göçmen kaçakçılığı operasyonları Türkiye'nin göç ve sığınma politikalarındaki düzenlemelerden doğrudan etkilenmektedir. Bu bağlamda, uluslararası korumaya erişim, sınır yönetimi ve vize politikaları, üçüncü ülkelere yerleştirime uluslararası sorumluluk paylaşımı, uyum politikaları, yabancılar için vatandaşlık politikaları gibi göç yönetimine ilişkin tüm düzenlemeye ve uygulamalar, bölgesel düzeyde yürütülen çalışmalar için belirleyici bir rol oynamaktadır.

Kaynakça

Aksel, D. B., Dimitriadi, A., Hendow, M, İçduygu,A., Karacay, A.B., Maroufof, M ve Pucher, J.A. (2015). "Study on smuggling of migrants, case study 3: Pakistan, Turkey, Greece" (*Göçmen kaçakçılığı üzerine çalışma, vakaa çalışması 3: Pakistan, Türkiye, Yunanistan*). European Commission DG Migration&Home Affairs. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/a_study_on_smuggling_of_migrants_case_study_3_pakistan_turkey_greece.pdf

Avrupa Komisyonu. (2017). "EU-Turkey Statement One Year On" (*AB-Türkiye Mutabakatı sonrası bir yıl*).

Avrupa Komisyonu. (2016). "Facility for Refugees in Turkey: €47 million to strengthen migration management and to support education of Syrian refugees" (*Türkiye'deki mültecilere destek: Göç yönetimi güçlendirmek ve Suriyeli mültecilerin eğitimi için 47 milyon Avro*). Basın bülteni. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1908_en.htm

Bilger, V., Hofmann, M. ve Jandl, M. (2005) "Human Smuggling as a Transnational Service Industry: Evidence from Austria" (*Sınırları bir hizmet sektörü olarak insan kaçakçılığı: Avusturya Örneği*), *International Migration*, Special Edition on Human Smuggling

BMYYK. (2015a). BMYYK Yunanistan Ofisi. *Harita*. http://www.unhcr.gr/fileadmin/Greece/Extras/Arrivals/August/Breakdown_1_Jan_-_28_August__2015.png

BMYYK. (2015b). Chios Island Snapshot, (*Sakız adası/veri anlık görüntüüsü*) <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/46641>

BMYYK. (2015c). Lesvos Island Snapshot, (*Midilli adası/veri anlık görüntüüsü*) <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/46685>

Frontex. (2017). "Eastern Mediterranean Route" (*Doğu Akdeniz rotası*). <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/> https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/eu_turkey_statement_17032017_en.pdf

Emniyet Genel Müdürlüğü. (2016, Haziran). "2015 Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Raporu". KOM Yayınları: Ankara <http://www.kom.pol.tr/Documents/Raporlar/2015tur.pdf>

Europol. (2016, Şubat). "Migrant Smuggling in the EU" (*AB'de göçmen kaçakçılığı*) <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/migrant-smuggling-in-eu>

Frontex. (2016). "Risk Analysis Report 2016" (*2016 risk analizi raporu*). http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2016.pdf

Frontex. (2014). "Annual Risk Analysis 2014" (*2014 yıllık risk analizi raporu*) . Frontex, Varşova. http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2014.pdf

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). (2017a). "geçici koruma kapsamındaki illerin illere göre dağılımı". http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). (2017b). "2016 Türkiye Göç Raporu". yayın no 40, Ankara, Nisan 2017 http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). (2017c). "2016 yılında yakalanan düzensiz göçmenlerin illere göre dağılımı" http://www.goc.gov.tr/icerik6/duzensiz-goc_363_378_4710_icerik

İçduygu, A. ve Akçapar, S.K. (2016). "Turkey" (*Türkiye*). McAuliffe, M., Laczko, F (eds) (2016) "Migrant Smuggling Data and Research: A Global Review of the Emerging Evidence Base" (*Göçmen Kaçakçılığı Veri ve Araştırması: Küresel bir İnceleme*). Geneva: IOM.

İçduygu, A. ve Karaçay, A.B. (2011) "Facts, Trends and Policies on Irregular Migration Movements

on the Aegean Coastline: The Case of Turkey” (*Ege sahillerinde düzensiz göç hareketleri üzerine olaylar, eğilimler ve politikalar: Türkiye örneği*). Henüz basılmamış rapor FRA, İstanbul, Türkiye.

IOM. (2017). “Mediterranean Migrant Arrivals Top 363,348 in 2016; Deaths at Sea: 5,079” (*2016'da Akdeniz'de gelen göçmen sayısı en yüksek 363,348: Deniz'de ölenlerin sayısı: 5,079*). Basın bülteni, 1.6.2017, <https://www.iom.int/news/mediterranean-migrant-arrivals-top-363348-2016-deaths-sea-5079>

IOM. (2016). “Mixed Migration Flows in the Mediterranean and Beyond Compilation of Available Data and Information Reporting Period 2016” (*Akdeniz ve ötesinde karma göç akınları: 2016 raporlama dönemi veri ve bilgi derlemesi*) . http://migration.iom.int/docs/2016_Flows_to_Europe_Overview.pdf

Khalaf, R. (2016) “Technology comes to the rescue in migrant crisis” (*Göç krizinde bir kurtarıcı olarak teknoloji*). *Financial Times*, 24 Şubat. <https://www.ft.com/content/a731a50a-da29-11e5-a72f-1e7744c66818?mhq5j=e2>

Koser, K. (2010). “Dimensions and dynamics of irregular migration” (*Düzensiz göçün boyutları ve dinamikleri*). *Population, Space and Place* 16, 181–193

McAuliffe, M., ve Laczko, F. (eds) (2016) “Migrant Smuggling Data and Research: A Global Review of the Emerging Evidence Base” (*Göçmen Kaçakçılığı Veri ve Araştırması: Küresel bir İnceleme*). Geneva: IOM

OECD. (2015) “Can we put an end to human smuggling?” (*İnsan kaçakçılığına son verebilir miyiz?*). *Migration Policy Debates*. Number 9 <https://www.oecd.org/migration/Can%20we%20put%20an%20end%20to%20human%20smuggling.pdf>

Triandafyllidou, A., ve Maroukis, T. (2012). “Irregular Migration and Migrant Smuggling from Asia and Africa to Europe. (*Asya ve Afrika'dan Avrupa'ya düzensiz göç ve göçmen kaçakçılığı*). Palgrave Macmillan: London

Türk Sahil Güvenlik Komutanlığı. (2017). “Comparative Irregular Migration Statistics between the years 2015 and 2016 in all seas around Turkey (*Türkiye'deki tüm denizlerde 2015-2016 arasında karşılaştırmalı düzensiz göç verileri*). http://www.sahilguvenlik.gov.tr/baskanliklar/harekat/faaliyet_istatistikleri/duzensiz_goc_istatistikleri.html

Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı. (2015a) “Türk Ceza Kanunu uyarınca açılan davalardaki suç dağılımları” (*in Turkish*) http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/CEZA/33.pdf

Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı. (2015b). “Türk Ceza Kanunu uyarınca verilen karar dağılımları-2015” (*in Turkish*) http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/CEZA/34.pdf

Yıldız, A., Uzgören, E. (2016). “Limits to temporary protection: non-camp Syrian refugees in Izmir, Turkey” (*Geçici korumaya limitler: Türkiye İzmir'deki kamp-dışı Suriyeli Mülteciler*). *Southeast European and Black Sea Studies*, 16 (2), pp. 195-211 (SSCI)

Kurum mülakatları

İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü İzmir Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü

İçişleri Bakanlığı İzmir İl Göç İdaresi Müdürlüğü, 2 Şubat 2017 ve 15 Mart 2017

Türk Sahil Güvenlik Komutanlığı, Ankara, 10 Mart 2017

Ek I- Araştırma Planı ve Veri Toplama (Metodolojik Yaklaşım)

Göçmenlerle (mülteciler dahil) yapılan mülakatlar için kullanılan mülakat rehberi farklı grup soruların yer aldığı üç temel kategoriye ayrılmıştır:

- 1) göçmenlerin demografik bilgileri ve sosyo-ekonomik profilleri (yaş, cinsiyet, uyruk, eğitim düzeyi ve istihdam)
- 2) göç hikayesi (yaşadığı ülkeyi terk etme kararı, Türkiye'ye giriş yapma şekli, izlenen göç rotası, İzmir'e gelme nedenleri ve Türkiye'de geçirilen zaman); ve
- 3) göçmenlerin kaçakçıları, kaçakçılık “işini” algıları ve kaçakçılarla olan tecrübeleri.

Araştırma, oldukça hızlı ve dinamik gelişen göçmen kaçakçılığı olgusunu ve göçmenlerin bu konudaki karar süreçlerini sadece mevcut literatür üzerinden değil, ucu açık sorulardan oluşan yarı-yapılardırılmış mülakatlarla topladığı yeni bilimsel veriler üzerinden anlamayı amaçlamaktadır. Bu yöntemin kullanılmasındaki temel amaç görüşme yapılan kişilerin söyleyeceklerini duymak, onların kendi yaşadıkları tecrübelerden ve kendi ifadelerinden yola çıkarak, konu ile ilgili göçmenlerin önemli gördüğü noktaları, özgül sorularla ortaya çıkarmaktır. Araştırmacılar mülakatlarda doymuşluk seviyesine, yani toplanan bilginin kendini tekrar etmeye başladığı noktaya gelinceye kadar mülakatları yapmaya devam etmiştir.

Her mülakat yaklaşık 30 ila 40 dakika arasında sürmüştür. Tüm mülakatlar, mülakat yapılan kişilerin ana dilinde yapılmıştır. Dolayısıyla, aynı zamanda “kültürel aracı”¹⁴ olarak çalışmaya katkı sağlayan Suriyeli, Afgan, Pakistanlı ve Eritreali çevirmenler araştırmacılara eşlik etmiştir. Çevirmenler, mülakat yapılacak göçmenlerin tespit edilmesinde ve normal şartlarda araştırmacıların tek başına girebilmelerinin zor olduğu göçmenlerin yaşadıkları belirli bölgelere erişimde araştırmacılara yardımcı olmuşlardır. Mülakat yapılan konunun hassas ve suça ilişkin güvenlik kaygıları içeren doğası gereği, mülakatın başlarında araştırmacılara karşı güven hissetmediği için araştırmacılarla bilgi paylaşımı konusunda tereddütleri olan göçmenlerle araştırmacı arasındaki güven ilişkisinin kurulmasında çevirmenlerin önemli rolü olmuştur. Ayrıca, çevirmenlerin mülakat yapılan göçmenlerin çoğunluğu ile aynı uyruktan olması (sadece Iraklılar için Suriye uyruklu bir çevirmen kullanılmıştır) araştırmacı ve göçmen arasında oluşacak muhtemel eşitsiz güç ilişkisini azaltmaya katkı sağlamıştır.

Ancak belirtmesi gereki ki, mülakat yapılan göçmenlerin anadilinin araştırmacıların anadilinden farklı olması araştırma açısından bir kısıt da oluşturmaktadır. Çevirmenler her ne kadar aynı zamanda “kültürel aracı” olarak araştırmaya destek olsalar da, araştırmacıların çeviri üzerinden elde edilmiş veriye dayanması kendi içinde bir kısıt oluşturmaktadır. Çevirmenler mülakatlarda söylenen kelimelerin Türkçedeki tam karşılıklarının bulunması konusunda zor bir görev üstlenmekle beraber, çevirmenlerin mülakat yapılan göçmenler tarafından dile getirilen bazı bilgileri çeviri sırasında kaçırmış olmaları veya farklı yorumlamaları küçük de olsa ihtimal dahilindedir. Bu gibi etkenler nedeniyle tüm mülakatların tamamlanması araştırmmanın başında planlanan süreden daha uzun bir zaman almıştır.

Mülakat yapılan göçmenler rastgele ve ayrıca mülakat yapılan bir göçmenin araştırmacıları diğer mülakat yapılacak kişilere yönlendirmesi olarak da bilinen “kartopu yöntemi” kullanılarak seçilmiştir. Konunun hassas doğası gereği mülakat yapılan göçmenlerin kendilerini daha rahat hissetmesi için mülakat sırasında kayıt cihazı kullanılmamıştır. Mülakat yapılan göçmenlerin rızası alındıktan sonra, araştırmacılar etik kurallar, verilerin gizliliği ve anonim bilgilerin kullanımını güvence altına alarak verilen cevapları not etmiştir.

¹⁴ “Kültürel aracı” terimi nitel araştırmalarda, araştırmacıların olası katılımcılara ve alanlara erişmesinde ve mülakatın sağlıklı yapılabilmesin için kültürel unsurlar üzerinden var olan kısıtlarının aşılmasımda temel bir görev üstlenen kişiyi tarif etmek için kullanılan bir terimdir.

Ek II-Mülakat yapılan göçmen katılımcılarının listesi

Katılımcı	Uyruk	Cinsiyet	Yaş	Medeni durum	Eğitim	Hedef ülke	Transit/Yerleşik	Kaçakçı ile iletişim	Türkiye'de geçen zaman	Türkiye'ye giriş
1	Afgan	E	19	Bekar	İlk okul	Almanya	Transit	Evet	2 sene	Düzensiz
2	Afgan	E	45	Evli	Üniversite	Norveç	Transit	Hayır	3 ay	Düzensiz
3	Afgan	E	18	Evli	İlk okul	Avrupa'da br ülke	Transit	Evet	2 sene	Düzensiz
4	Afgan	E	23	Bekar	İlk okul	Avrupa	Transit	Evet	2 sene	Düzensiz
4	Afgan	E	25	Bekar	İlk okul	Avrupa	Transit	Evet	2 sene	Düzensiz
5	Mısır	E	42	Evli	Üniversite	Avrupa'da br ülke	Transit	Hayır	1 sene	Düzenli
6	Eritre	K	23	Bekar	Lise	Avrupa	Transit	Evet	2 ay	Düzensiz
7	Eritre	E	21	Bekar	Lise	Almanya veya İsviç	Transit	Evet	4 ay	Düzensiz
8	Eritre	E	21	Bekar	Lise	Almanya	Transit	Evet	3 hafta	Düzensiz
9	Irak	K	42	Evli	İlk okul	Türkiye	Yerleşik	Evet	3 sene	Düzensiz
10	Irak	E	50	Evli	İlk okul	Almanya	Transit	Evet	1 hafta	Düzenli
11	Irak	E	19	Bekar	İlk okul	Belçika	Transit	Evet	4 sene	Düzenli
12	Pakistan	E	20	Bekar	Lise	İtalya	Transit	Evet	20 gün	Düzensiz
13	Pakistan	E	40	Evli	İlk okul	İtalya	Transit	Evet	7 ay	Düzensiz
14	Pakistan	E	31	Evli	İlk okul	İtalya	Transit	Evet	3 ay	Düzensiz
15	Pakistan	E	24	Bekar	İlk okul	İtalya	Transit	Evet	5 ay	Düzensiz
16	Pakistan	E	17	Bekar	İlk okul	Almanya	Transit	Evet	1 ay	Düzensiz
17	Pakistan	E	18	Bekar	İlk okul	İtalya	Transit	Evet	8-9 ay	Düzensiz
18	Suriye	K	30	Evli	İlk okul	Almanya	Transit	Evet	5 ay	Düzensiz
19	Suriye	K	28	Evli	İlk okul	Finlandiya	Transit	Hayır	5 sene	Düzenli
20	Suriye	K	34	Evli	İlk okul	Almanya	Transit	Evet	4 sene	Düzenli
21	Suriye	K	36	Evli	İlk okul	Türkiye	Yerleşik	Evet	3 sene	Düzensiz
22	Suriye	K	29	Evli	Üniversite	Almanya	Transit	Evet	3 days	Düzenli
23	Suriye	K	26	Evli	İlk okul	Avrupa	Transit	Evet	4 sene	Düzensiz
24	Suriye	K	23	Evli	Lise	Almanya	Transit	Evet	5 sene	Düzenli
25	Suriye	E	24	Bekar	İlk okul	Almanya	Transit	Evet	4 sene	Düzensiz
26	Suriye	E	30	Evli	İlk okul	Avrupa'da br ülke	Transit	Evet	3 sene	Düzensiz
27	Suriye	E	50	Evli	Graduate school	Avrupa	Transit	Evet	5 sene	Düzenli
28	Suriye	E	60	Evli	Graduate school	İsviç	Transit	Evet	3,5 sene	Düzensiz
29	Suriye	K	26	Evli	İlk okul	Almanya	Transit	Evet	1 ay	Düzensiz
30	Suriye	K	24	Evli	İlk okul	Almanya	Transit	Evet	10 ay	Düzensiz
31	Suriye	K	20	Evli	Lise	Almanya	Transit	Evet	7 ay	Düzensiz
32	Suriye	K	22	Evli	İlk okul	Almanya	Transit	Evet	3 ay	Düzensiz

33	Suriye	E	30	Bekar	Üniversite	Almanya	Transit	Evet	8 ay	Düzenli
35	Suriye	E	24	Bekar	Üniversite	Hollanda veya Fransa	Transit	Evet	3 sene	Düzenli
36	Suriye	E	29	Bekar	Lise	Norway	Transit	Evet	4 sene	Düzensiz
37	Suriye	E	17	Bekar	İlk okul	Avrupa'da br ülke	Transit	Evet	3 sene	Düzensiz
38	Suriye	E	30	Evli	İlk okul	Kanada veya Avustralya	Transit	Evet	4 sene	Düzensiz
39	Suriye	E	24	Evli	İlk okul	Finlandiya	Transit	Evet	5 sene	Düzensiz
40	Suriye	E	30	Evli	İlk okul	Finlandiya veya İsveç	Transit	Evet	4 sene	Düzensiz
41	Suriye	E	35	Evli	Üniversite	Hollanda	Transit	Evet	2,5 sene	Düzensiz
42	Suriye	E	23	Bekar	Üniversite	Almanya	Transit	Evet	10 gün	Düzensiz
43	Suriye	E	29	Bekar	İlk okul	Almanya	Transit	Evet	1 hafta	Düzensiz
44	Suriye	E	24	Bekar	İlk okul	Almanya veya Hollanda	Transit	Evet	2 sene	Düzensiz
45	Suriye	E	31	Boşan-mış	Lise	Türkiye	Yerleşik	Evet	3 sene	Düzensiz
46	Suriye	K	38	Evli	İlk okul	Türkiye	Yerleşik	Hayır	4 sene	Düzenli

